

A magyar segédigék korpuszalapú vizsgálata

Dolgozatomban a funkcionális kognitív nyelvelmélet keretein belül igyekszem újragondolni a segédigeség kapcsán korábban felmerült szempontokat annak érdekében, hogy átfogó és általános képet kapjak a segédigeség fogalmáról. Ugyanakkor az alapul vett szakirodalmakkal ellentétben nem törekszem arra, hogy egyértelműen körülhatároljam a segédigék kategóriáját, és bizonyos kritériumokat alapul véve egyértelműen meghatározzam, mely igék tekinthetők segédigének, illetve melyek nem. Ennek oka, hogy nem csupán azzal kapcsolatban tapasztalható véleménykülönbségek, hogy mely igék tekinthetők segédigének, hanem az sem teljesen egyértelmű és körülhatárolt, hogy milyen jellemzői vannak ezen igéknek, s milyen kritériumoknak kell eleget tenniük. A kategorizációs kérdések előtérbe állítása helyett tehát a jelen kutatás elsősorban a segédigeszerű elemek jellemzésére, viselkedésük árnyalt leírására törekszik. Használatalapú, korpuszadatokra épülő vizsgálatom keretében igyekszem megrajzolni a szórendi szempontból segédigeként viselkedő elemek profilját, valamint feltárni legfontosabb jellegzetességeiket.

Kulcsszavak: segédige, profilálás, korpusz, attribútumok

1. Célkitűzés

Mind formális, mind hagyományos leíró nyelvelméleti keretben születtek már kísérletek a segédigék kategóriájának körülhatárolására, illetve a segédigék listázására (Tompá (szerk.) 1961, Rácz (szerk.) 1966, Keszler (szerk.) 2000, Kálmán (szerk.) 1989). Funkcionális kognitív nyelvelméleti keretben hasonló célok megfogalmazásakor fontos azonban szem előtt tartani azt az elvileg is megalapozott kiindulópontot, amely szerint a segédigék semmiképpen nem tekinthetők zárt szófaji csoportnak: a prototípuselvű kategorizáció elveinek megfelelően egy prototipikalitási skálán célszerű elhelyezni őket. Mivel a grammatikalizációs folyamatok feltételezik a viszonylag folyamatos változást, a skála elemei idővel elmozdulhatnak valamelyik irányba, illetőleg egyre több és több elem kerülhet közelebb a prototipikus segédigei tulajdonságok felmutatásához. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a segédigék kérdésével foglalkozó szakirodalom jelentős része előre meghatározott szempontoknak, tulajdonságoknak való megfelelésük alapján próbálja meg kategóriába sorolni a segédigegyánús igéket (lásd 2. alpont). Ezek a szempontok többnyire igazodnak az adott nyelvelméleti keret értelmezéséhez, felfogásához, többségük alapvetően mégis önkényesnek tűnő vagy a korábbi szakirodalmakból átemelt kritérium. A leírásokból rendszerint hiányzik a használatalapú megközelítésmód, a meghatározás pedig főként formális szempontok alapján történik.

Tanulmányomban ezért azt tűztem ki célul, hogy a funkcionális kognitív nyelvelmélet keretein belül újragondolva az eddig felmerült szempontokat általános képet adjak a segédigeségről anélkül, hogy megpróbálnám egyértelműen körülhatárolni az adott kategóriát és megmondani, mely ige tekinthető segédigének, illetve melyik nem. Kutatásom során korpuszalapú vizsgálattal igyekszem megrajzolni a szórendi szempontból segédigeként viselkedő nyelvi elemek profilját, illetve feltárni azokat a jegyeket, amelyek a leginkább jellemzik őket. Ehhez a Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSZ2) adatait használom fel.

A segédigék és segédigeszerű elemek korpuszbeli viselkedésének részletes leírását tartom az első lépésnek ahhoz, hogy a későbbiekben meg lehessen határozni, hogyan szerve-

zódik a segédigék kategóriája, és hol húzhatók meg – ha meghúzhatók egyáltalán – a segédigesség határai. Ezért ezen vizsgálatok eredményének fényében további kutatások tárgyát képezheti annak vizsgálata, hogy a szóban forgó kifejezések kategóriáján belül hogyan érvényesül a családi hasonlóság elve.

2. A felhasznált szempontok rendszerezése és vizsgálata

Az eddigi szakirodalomban számos jellemző és szempont kerül említésre a segédigék meghatározásának kapcsán. Ezek közül csupán a korpuszelemzéssel jól vizsgálható kritériumokat használok fel, amelyeket az 1. táblázat összegez. A táblázat utolsó oszlopa a különböző szakirodalmi munkákban más-más módokon megfogalmazott, ám a lényegét tekintve azonosnak vagy összeegyeztethetőnek tekinthető kritériumok általam megadott összefoglalását tartalmazza.

A szempontok kiválasztását és rendszerezését megelőzően dönteni kellett arról, hogy az adott szempontokat hogyan érdemes felhasználni a jelen kutatás során.

Abban az esetben, ha a cél a prototipikus és a kevésbé prototipikus segédigék elkülönítése lett volna, a szempontok között fontossági sorrendet kellett volna felállítani, majd ezek alapján listázni a „jobb” és a „kevésbé jó” segédigéket. Véleményem szerint azonban nem állítható, hogy amely ige a szakirodalmakban felmerülő kritériumoknak megfelel, azt segédigeként, amely nem, azt pedig főigeként értelmezhetjük. Az egyértelmű besorolás helyett így csupán arra törekedtem, hogy 1) olyan szempontokat vonjak be a vizsgálatba, amelyek lehetővé teszik a kifejezések viselkedésének és sajátosságainak a minél pontosabb feltérképezését, valamint hogy 2) az alapul vett szempontokat érvényesítve feltárjam, hogyan érvényesül a családi hasonlóság elve a segédigék kategóriájának szerveződésében. Éppen ezért nem volt szükség arra, hogy fontossági sorrendet állapítsak meg az egyes szempontok között; inkább arra törekedtem, hogy a korpuszkutatásokkal ellenőrizhető kritériumok mindegyikét számításba vegyem, és ezek vizsgálatával próbáljam meg árnyalni a segédigékről alkotott képet.

2.1. A felhasznált szempontok összegzése

	HEINE (1993)	MGr. (2000)	KÁLMÁN C. ET AL. (1989)	LENGYEL (2000)	ÖSSZEZÉS
1.	Hajlamos rá, hogy hangsúlytalan legyen, és nem kaphat kontrasztív hangsúlyt. ¹	Segédigeszerűvé tesz egy igét, ha megszakítja az ige-kötő és ige-tő kapcsolatát.	Semleges mondatban beférkőzik az ige-kötő és a főnévi igenév közé.	Megszakíthatja az igealak és a főnévi igenév morfémaláncát.	Beférkőzik az ige-kötő és a főnévi igenév közé.
2.	Ha segédige van jelen, a főige általában nonfinit alakban van, s gyakran hordoz valamilyen morfológiai jegyet (pl. nominalizálva, főnévi igenévi alakban, melléknévi vagy határozói igenévként jelenik meg). ²	Az igei viszonyjelentéseket egy fogalomjelölő szóhoz adja hozzá, melynek lexikai jelentése lehet igei vagy névszói (főnévi, melléknévi, névmási) jelentés.	Segédige az az ige, amely mellett a másik ige főnévi igenévi alakban áll, és ez a végesalakú ige alárendelt szerepet játszik a főnévi igenév mellett.		Mellette a másik ige főnévi igenévi alakban áll.

¹ „They tend to be unstressed or unable to receive contrastive stress.”

² „In the presence of an auxiliary, the main verb is likely to be used in a nonfinite form, frequently carrying with it some morphological element such as a nominalization, infinitive, participial or gerundival marker.”

3.	A főigétől elkülönülve áll. ³				A főigétől elkülönül.
4.	Bár van néhány igei tulajdonsága, kevésbé igeszerű (pl. nagyon hiányos paradigmákat alkotnak). Tipikusan csak az igeidő/aspektus és/vagy igei inflexiók korlátozott spektrumára vonatkoztatható, nem tesszük felszólító módba. ⁴	Általában ragozható, illetve az esetek nagy részében teljes szám- és személybeli paradigmája van.	Nem függ össze a tárgyas ragozás lehetőségével és a személyragozással sem	Van-e az igealaknak teljes paradigmája?	Van-e teljes paradigmája?
5.	A „tárgymegállapítást” is inkább a segédige jelöli, mint a főige. ⁵		Nem függ össze a tárgyas ragozás lehetőségével és a személyragozással sem.		Rajta fejeződik-e ki a tárgymegállapítás?
6.	Nem lehet passzív. ⁶				Tehető-e passzívba?
7.	Nem lehet független módon tagadni. ⁷			Tagadhatom-e külön a két szót?	Lehet-e függetlenül tagadni?
8.	A segédigének nem (vagy csak korlátozott számban) lehetnek más segédigék a segédigéi. ⁸		Bizonyos segédigék egy másik segédigét módosíthatnak (pl. <i>rá fog kelleni érni</i>).		Állhat-e <i>ni</i> -alakban, segédigei funkcióban egy másik segédige mellett? Előfordulhat-e mellette másik segédige <i>ni</i> -alakban, segédigei funkcióban?
9.	Főigeként is előfordulhat; ez a „kettős szerep” a segédigék egyik meghatározó tulajdonsága lehet. ⁹			Van-e tartalmaz igei párja a segédigegegyanus szónak?	Előfordul-e főigeként?

³ „They tend to occur separately from the main verb.”

⁴ „While having some verbal properties, they also show a reduced verbal behavior, having, for example, »highly defective paradigms«. Typically, they may associate only with a restricted spectrum of tense/aspect distinctions and/or verbal inflections, may not be passivized, and do not have imperative forms, and some authors have pointed out that auxiliaries may not be independently negated.”

⁵ „Subject agreement also tends to be marked on the auxiliary rather than the main verb.”

⁶ Lásd: 17. lábjegyzet.

⁷ Lásd: 17. lábjegyzet.

⁸ „Auxiliaries may not themselves be governed by other auxiliaries, or only by a limited number of auxiliaries.”

⁹ „They also occur as main verbs; for some authors, this »twin role« in fact constitutes one of the definitional properties of auxiliaries.”

10.	Az igéktől eltérően nem nominalizálható. ¹⁰			Átalakítható-e a főnévi igenévi alak -ás/-és képzős főnévvé?	Nominalizálható-e?
11.	Nem fordulhat elő összetételekben. ¹¹			Halmazható-e külön-külön a főnévi igenév vagy az ige?	Állhat-e összetételekben?
12.	Két szabad variánsa lehet, az egyik a teljes forma, a másik egy rövidített, vagy az egyik a klitikum, a másik egy toldalék. ¹²				Van-e két variánsa?
13.				Eltávolíthatók-e egymástól az igei és a főnévi igenévi szóalakok?	Eltávolítható-e egymástól a segédige és a főnévi igenév?
14.				Igekötőt, képzőt nem vagy csak korlátozott esetben kaphat.	Kaphat-e képzőt vagy igekötőt?
15.	Összekapcsolódhat szomszédos elemekkel. ¹³				Összekapcsolódhat-e más elemekkel?

1. táblázat. A felhasznált szempontok rendszerezése

2.2. A felhasznált szempontok értelmezése és korpuszalapú vizsgálata

1., 2. és 3. szempont. *A segédige elkülönül az infinitívuszi alakban álló főigétől, valamint semleges kijelentő mondatban beférkőzik az infinitívusz és annak igekötője közé.*

Az 1. táblázat ezen szempontjai képezik a Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSZ2; Oravecz–Váradi–Sass 2014) korpuszán végzett¹⁴ vizsgálatom kiindulópontját. A beférkőzést, vagyis azt, hogy a segédige semleges mondatban megszakítja az igekötő és a főnévi igenév kapcsolatát, két okból tekintem a segédigeség legáltalánosabb jellemzőjének. Egyrészt mivel ez a tulajdonság minden fent hivatkozott szakirodalomban felmerült a segédigék sajátosságaként, másrészt pedig azért, mert – ahogyan Imrényi András (2017: 707) viszonyhálózati mondatmodelljének leírásában kifejti – „egy igei szóalak segédigei használatra való képessége onnan állapítható meg, hogy semleges pozitív kijelentő mondatban hangsúlytalanul követi a főnévi igenevet vagy a magmondat elején álló igekötőt”. Itt is felmerül tehát a beférkőzés mint a segédigeség

¹⁰ „Unlike verbs, they may not be nominalized or occur in compounds.”

¹¹ Lásd: 23. lábjegyzet.

¹² „They may have two »free variants«, where one is the full form and the other one a reduced form, or one is a clitic and the other an affix.”

¹³ „They may be bound to some adjacent element.”

¹⁴ A tanulmányban az ezt követően közölt valamennyi példa az MNSZ 2.0.5. verziójából származik (amennyiben a hivatkozás nem utal egyéb forrásra).

általános ismertetőjegye. A másik általános ismertetőjegy e leírásban az, hogy a segédige hangsúlytalanul követi a főnévi igenevet.

Az MNSZ2-ben 2877-szer fordul elő, hogy egy főnévi igenév után véges igealak áll, ez azonban túl nagy adatmennyiség ahhoz, hogy manuálisan elemezhető legyen, az automatikus elemzést pedig a hibás találatok magas aránya nem teszi lehetővé. Részben ez motiválta, hogy a beférkőzést tekintem a segédigék legáltalánosabb és legjellemzőbb vonásának, és ennek megfelelően a továbbiakban csupán az e prototipikus segédigei tulajdonsággal bíró igéket vizsgálom.

Mivel a fent említett (első) három szempont alapozta meg a kutatásomat, a vételezett minta lekérdezésének és elemzésének mikéntjét is ebben az alfejezetben, ezen szempontokkal összefüggésben mutatom be.

2.2.1. Mintavételezés

A további szempontok többségét tehát kizárólag olyan igéken vizsgáltam, amelyek beférkőző pozícióban állnak egy igekötő és egy főnévi igenév között. Erre a szűkítésre egyrészt a kezelhetetlenül nagy adatmennyiség csökkentése érdekében volt szükség, másrészt pedig azért, mert ez a három szempont tűnik a segédigeség leginkább elfogadott jellemzőjének. Abban az esetben, ha minden igét lekérdezek a korpuszból, amely mellett főnévi igenév áll, de nincs megkötés arra vonatkozóan, hogy a főnévi igenév az ige után álljon, az igét pedig előzze meg egy igekötő, a kereső összesen 6.246.580 találatot ad – ezek között természetesen számos olyan találat is szerepel, amely a kutatás szempontjából nem releváns, illetve félrevezető (pl. *Felesleges lesz azon gondolkodni, hogy mágia, tudomány, hihetetlen vagy... , de neten meg betudok jelentkezni*). Azzal tehát, hogy csupán a beférkőző igéket vizsgálom, egyfelől a feldolgozásra kijelölt adatok körét kezelhető és áttekinthető adatmennyiségre szűkíthetem, másfelől kizárhatóvá válnak a releváns találatok közül például a kopulákat tartalmazó kifejezések, amelyek nem képezik a jelen vizsgálat tárgyát.

A beférkőzéssel kapcsolatban ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy „a beférkőző segédigés szerkezetek alapszórendje a megszakításos (vagy közbeékelődéses) szórend (pl.: *be tudott menni*), és ehhez képest jelöltebb, ha az igekötő nem az igealakhoz kapcsolódik, hanem az igenévhez (pl. *tegnap tudott bemenni*)” (Imrényi 2017: 771). Ezért Imrényi András mondatmodelljét alapul véve a korpuszelemzések során általában a semleges pozitív kijelentő mondatokra jellemző szórendi mintát, az igekötő + segédige + főnévi igenév konstrukciót vizsgáltam, a felülírásra jellemző inverz szórendi megvalósulásokat nem. Ez alól csupán a 6., 7., 10. és 13. szempontokhoz kapcsolódó vizsgálatok képeznek kivételt. A 6. szempont, vagyis a passzíválhatóság vizsgálatok nem szűkítettem a keresést csupán igekötős főnévi igenevet tartalmazó szerkezetekre, mivel ebben az esetben nem csupán a beférkőző pozícióban szereplő segédigéket tartottam érdemesnek vizsgálni. Kevésbé tűnik jellemzőnek ugyanis, hogy a segédige megszakítja ilyenkor az igekötő és a főnévi igenév láncát (pl. *be kéretik csukni az ajtót*), mint az, hogy az igekötős főnévi igenév a segédige előtt vagy után szerepel (pl. *kéretik befáradni a terembe*). A 7. szempont, azaz a független tagadás vizsgálatok Imrényi (2017) alapján alapvetőnek tekintettem, hogy a tagadás mint felülíró művelet mindenképpen szórendi inverzióval jár, amelynek során a segédige megelőzi az igekötővel egybeírt főnévi igenevet (pl. *nem tud bejönni*). A 10. szempont esetében a nominalizálhatóság kérdését vizsgálva arra lehetett számítani, hogy az ilyen szerkezetekben a segédige nem beférkőző pozícióban szerepel, hanem hangsúlytalanul követi a főnévi igenevet (vö. **be tudás menni, bemenni tudás*). A 13. szempontokhoz kötődő elemzéskor az eltávolodást ugyancsak nem beférkőző szerkezeteken vizsgáltam, mivel csupán azt az esetet tekintettem teljes eltávolodásnak, amelyben az igekötő a főnévi igenévvel együtt távolodott el a segédigétől (pl. *én sem tudom majd tisztességesen kimondani*). E szempontokon kívül minden más kritérium vizsgálata során nem beférkőző pozícióban kerestem rá a segédigékre.

A vizsgálatok beférkőző szerkezetekre való leszűkítésének ugyanakkor hátrányai, illetve korlátai is voltak – a következőkben ezeket tekintem át.

Nem határoztam meg előre, hogy mely elemeket tekintem igekötőnek és melyeket nem, ha ugyanis az igekötők egy eleve adottnak tételezett listája alapján vizsgáltam volna a beférkőzést, akkor csak olyan elemeket tekinthettem volna igekötőnek, amelyek az adott listán szerepelnek. (Például: *abba-, agyon-, alul-, alá-, által-, át-, be-, bele v. belé-, belül-, benn v. bent-, egybe-, együtt-, el-, elé-, ellen-, elő-, előre-, észre-, fel v. föl-, felé-, félbe-, félre-, felül- v. fölül-, fenn- v. fent- v. fönn- v. fönt-, fölé-, hátra-, haza-, hátul-, helyre-, hozzá-, ide-, jóvá-, keresztül-, ketté-, ki-, kinn- v. kint-, kívül-, kölcsön-, körül-, körbe-, közbe-, közé-, közre-, közzé-, külön-, le-, létre-, meg-, mellé-, mögé-, neki-, oda-, össze-, rá-, rajta-, sorba-, széjjel-, szembe-, szerte-, szét-, tele-, teli-, tova-, tovább-, tönkre-, utol-, túl-, újjá-, újra-, utána-, végbe-, végig-, vissza-.*) Bár az *Osiris Helyesírás* (Laczkó–Mártonfi 2004: 122–123) által közreadott lista viszonylag tágan értelmezi az igekötők fogalmát, így is ki kellene zárni ez alapján az olyan szerkezeteket, mint a *keresztbe készül tenni* vagy a *végre óhajtanák hajtani, véghez akarunk vinni* – annak ellenére, hogy a *keresztbetesz, véghezvisz* és a *végrehajt* „összetételek” szoros lényegi összetartozása miatt semmiképpen nem hagyható figyelmen kívül, ha ezek közé az egységek közé be tud ékelődni egy másik ige.¹⁵ Ezzel függ össze, hogy bár az MNSZ2-ben az egységesség érdekében igekötős ígés szerkezetekre kerestem rá, és így elsősorban az igekötő és a főnévi igenév kapcsolatát megszakító igéket kaptam meg, az adatok elemzésekor mégsem tekintettem az igekötőket egy jól körülhatárolható kategória elemeinek. Ezenkívül nehézséget okozott az is, hogy bizonyos igemódosítók esetében intuitív módon kellett döntést hozni arról, hogy az adott mondatban igekötőként értelmezzem-e az adott elemeket, mivel a kontextus alapján sem mindig válik egyértelművé, hogy egy-egy nyelvi egység adott előfordulásában igekötőnek vagy inkább határozószónak, esetleg kötőszónak tekinthető. Éppen ezért gyakran nem az alapján döntöttem, hogy az adott kontextusban igekötőszerűen viselkedik-e a szóban forgó elem, hanem abból indultam ki, hogy szemantikailag a főnévi igenévhez tartozik-e. Így általában csak akkor zártam ki egy-egy találatot az elemzésre kijelölt adatok közül, ha az MNSZ2 által igekötőként elemzett szó egyértelműen kötőszó, névmás vagy egy másik névszó névutója volt, illetve ha – például elírás, tévesztés miatt – értelmezhetetlen volt az adat (pl. *kedveseim, remélem mindenki jól van, ki óhajt tízóraizni?; több mint három órán át láttam elvonulni megannyi színházi habituéját, megannyi Hamlet-olvasót*).

A lekérdezések során problémát okozott ezenkívül az is, hogy az általam megadott keresési feltételek szerint a főnévi igenévtől eggyel balra egy igének, az igtől eggyel balra pedig egy igekötőnek kell állnia. Ezzel kizártam az *el akarok végre menekülni* vagy az *el is tetszett felejteni* típusú konstrukciókat; másfelől azonban ha nagyobb ablakokat adtam volna meg a szűrésnél annak érdekében, hogy ezek a szerkezetek is bekerüljenek a találati listába, jelentősen növeltem volna a hibás találatok arányát, és feltehetően abban az esetben is maradtak volna olyan példák, amelyek az igekötő és a főnévi igenév közötti nagy távolság miatt nem kerülnek be a találatok közé (pl. *Ilyen egyszerű oka van annak, hogy gyakran elemzem magamat, hogy meg akarom magamat, mint jelenséget érteni*). Ahhoz, hogy az ilyen előfordulásokat is kigyűjthessem, legalább ötös keresési ablakra lett volna szükség, ez a keresés azonban aránytalanul sok vaktalálatot eredményezett volna. Mindezt figyelembe véve döntöttem úgy, hogy csak azokra a konstrukciókra keresek rá, amelyekben közvetlenül egymást követi az igekötő, a ragozott igealak és a főnévi igenév. Azt, hogy ezek az elemek milyen mértékben távolodhatnak el egymástól, Lengyel Klára (2000) szempontja nyomán külön vizsgálom meg a segédigegyánús igék esetében (lásd 4.2.2., 13. szempont).

Ezen elvi és módszertani problémákat figyelembe véve a keresést a következőképpen végeztem el: az MNSZ2 korpuszában először rákerestem a főnévi igenevekre, majd a kapott találatok listáját kétszer szűrtem. Elsőként azt adtam meg feltételként, hogy a főnévi igenévtől

¹⁵ Különösen igaz ez, ha a beférkőző/csüggő használatot olyan esetként határozzuk meg, „amikor az ige megszakítja az infinitívusz és a hozzá tartozó igekötő, valamint más szorosan összetartozó szókapcsolatok – kollokációk, állandósult kifejezések – egymásutánját” (Modrián-Horváth 2011: 141).

eggyel balra egy véges igealak álljon, másodszer pedig azt, hogy a véges igealak mellett egygyel balra igekötő jelenjen meg. Ezzel a kereséssel csupán a beférkőző szerkezetekben előforduló igéket kaptam meg, és e szerkezetek közül is csupán azokat, amelyekben közvetlenül követi egymást az említett három elem. Ez a szűkítés egyfelől jelentős korlát volt a vizsgálat során, másfelől azonban lehetővé tette, hogy kezelhető adatmennyiséghez jussak, valamint csökkentette a hibás vagy a vizsgálat szempontjából irreleváns találatok számát. A kettős szűrés után kapott konkordanciáról lekértem egy gyakorisági listát, amely megmutatta, hogy mely igék és hányszor fordulnak elő a keresés során kinyert beférkőző szerkezetekben. Ezt a listát az Excel táblázatkezelő programba ültettem át, majd rögzítettem a számszerűsített adatokat. A számszerűsítésre elsősorban azért volt szükség, mert a legkevesebbszer előforduló szerkezetekre mindössze egy, a legtöbbször előfordulóra pedig 373.470 találatot kaptam. Mivel (az adott típusú kifejezésekben) magas gyakoriságú igék között is számottevő gyakoriságbeli különbségek mutatkoztak, könnyen téves következtetésekhez vezethetett volna, ha minden ige találati listájából csupán egy 100 vagy 200 elemű véletlen mintát vizsgálok meg részletesebben. Kutatásom során ezért az alábbi, 2. táblázatot alapul véve határoztam meg, hogy az adott mennyiségű találatból mekkora mintákat kell vételezni ahhoz, hogy a véletlen minták valóban reprezentatívak legyenek:

N	S	N	S	N	S	N	S	N	S
10	10	100	80	280	162	800	260	2800	338
15	14	110	86	290	165	850	265	3000	341
20	19	120	92	300	169	900	269	3500	246
25	24	130	97	320	175	950	274	4000	351
30	28	140	103	340	181	1000	278	4500	351
35	32	150	108	360	186	1100	285	5000	357
40	36	160	113	380	181	1200	291	6000	361
45	40	180	118	400	196	1300	297	7000	364
50	44	190	123	420	201	1400	302	8000	367
55	48	200	127	440	205	1500	306	9000	368
60	52	210	132	460	210	1600	310	10000	373
65	56	220	136	480	214	1700	313	15000	375
70	59	230	140	500	217	1800	317	20000	377
75	63	240	144	550	225	1900	320	30000	379
80	66	250	148	600	234	2000	322	40000	380
85	70	260	152	650	242	2200	327	50000	381
90	73	270	155	700	248	2400	331	75000	382
95	76	270	159	750	256	2600	335	100000	384

Note: "N" is population size
"S" is sample size.]

2. táblázat. Adott populációból vett minta méretének meghatározása (Krejce–Morgan 1970)

Néhány esetben azonban eltértem a táblázatban szereplő számoktól. Egyrészt amikor az adott segédigére 100 alatti találatot kaptam, nem vettem reprezentatív mintát, hanem mind a 100 találatot megvizsgáltam. Emellett előfordult, hogy egy ige (pl. a megnyilatkozók tévesztése vagy az automatikus elemzés hibája miatt) több különböző alakban jelent meg az MNSZ2 gyakorisági listájában, de valójában minden alak ugyanahhoz az igéhez tartozott. Erre példa a *tetszik*, amely *tetszik* alakban 1219-szer fordult elő, és így a reprezentatív minta nagysága 291 lett volna, azonban a gyakorisági lista tartalmazott három találatot a *tetszet* alakra is (pl. *le tetszetek bukni*), amely példák szintén a *tetszik* ige előfordulásaiént értelmezhetők, ezért ezeket a találatokat hozzáadtam a reprezentatív mintához (azonban mivel kevés találatról van szó, természetesen a három példa mindegyikét egyesével vizsgáltam). Így a reprezentatív mintát ebben az esetben nem 291, hanem 294 elem alkotta.

A véletlen minták adatait egyesével végignézve kiszűrtem közülük az ismétlődő adatokat (amelyek nagy arányban fordultak elő az egyes mintákban). Az előző bekezdésben említett számolás szükségességét emellett az indokolja, hogy az ismétlődéseket már nem tartalmazó mintákból ezután el kellett távolítani azokat a mondatokat is, amelyek a vizsgálatom szempontjából hibás adatok voltak. Hibásnak tekintettem egy adatot akkor, ha a beférkőző konstrukció

elemeinek legalább egyikét az MNSZ2 automatikus elemzője hibásan elemezte igekötőként, segédigeként vagy főnévi igenévként, mivel a kontextus alapján világossá vált, hogy az adott elem az adott mondatban más funkciót tölt be, vagy nem az általam vizsgálni kívánt konstrukció részeként fordul elő. Ilyenek voltak például az alábbi szövegrészek:

- (3) a kérdést magát is a szőnyeg alá törekedett <söpörni>
- (4) sokkal szűkebb keretek közé javasolják <szorítani>
- (5) Lassan lecsillapodnak, addig meg kéretik <tolerálni> őket.
- (6) díszlépcsőn tükörtermeken haladnak át kéretik <nem-elszaggatni> pókhálóinkat: az tartja-tartogatja fenn a Palotát

Hibásnak tekintetem továbbá azokat a találatokat is, amelyekben az igekötő szemantikailag a segédigéhez (illetve az MNSZ2 által segédigeként elemzett nyelvi egységhez) tartozott annak ellenére, hogy a helyesírás erre nem utalt. Például:

- (7) akkor, amikor ez a gyűjtemény el kezdődött <épülni>
- (8) Utánunk Lexa és Sehun aki ép meg kíséri <megfogni> barátnőm kezét
- (9) kicsit játszottunk lefektettem és neki láttam <készülődni>

Így kaptam meg tehát az alábbi, 3. táblázatban összegzett adatokat:

Ige	Beférkőző konstrukciók száma az MNSZ2 szerint	Reprezentatív minta	Ismétlések nélküli minta	Valódi beférkőző szerkezetek	A reprezentatív mintából visszazámolt valódi beférkőző szerkezetek a korpuszban
KELL/KELLENE/KÉNE	373470	383	381	378	368594
TUD	198080	383	362	355	183599
LEHET	161749	383	377	373	157526
AKAR	116685	405	394	385	110923
FOG	112965	383	376	354	104412
SZERETNE	14800	375	342	317	12511
KÍVÁN	14898	375	333	300	11918
SZOKIK	7842	388	356	343	6932
MER	8170	517	385	360	5689
TETSZIK	1219	294	289	279	1157
BÍR	1025	280	245	242	886
TALÁL	439	205	197	192	411
PRÓBÁL	1182	290	241	84	342
SZABAD	442	206	128	108	232
SZÁNDÉKOZIK	208	135	122	111	171
MERÉSZEL	196	130	73	61	92
ÓHAJT	100	100	93	89	89
KEZD	1501	307	268	12	59
SZERET	223	223	201	49	49
SIKERÜL	204	134	122	29	44
MÉLTÓZTAT/MÉLTÓZTATIK	51	51	42	41	41

HAGY	139	103	86	28	38
KÉSZÜL	78	78	55	31	31
KÉNYSZERÜL	41	41	34	29	29
TERVEZ	43	43	41	26	26
ILLIK	67	67	46	25	25
ENGED	37	37	30	25	25
KELLETIK	33	33	25	22	22
IGYEKSZIK	190	127	114	13	19
LÁTSZIK	23	23	22	13	13
VÉL	14	14	14	10	10
KÉRET	8	8	7	4	4
PRÓBÁLKOZIK	9	9	9	3	3
SZÍVESKEDIK	5	5	4	3	3
IPARKODIK	4	4	4	3	3
KÍVÁNKOZIK	3	3	3	3	3
MERÉSZKEDIK	4	4	3	3	3
SZÁMÍT	3	3	3	3	3
SEGÍT	33	33	27	2	2
VÁGYIK	6	6	5	2	2
KEGYESKEDIK	2	2	2	2	2
BÁTORKODIK	2	2	2	2	2
AKARÓDZIK	2	2	2	2	2
LÁT	134	99	17	1	1
KÉR	26	26	24	1	1
TARTOZIK	3	3	3	1	1
JAVASOL	3	3	3	1	1
KEZDŐDIK	2	2	2	1	1
TÖREKSZIK	2	2	2	1	1
KÍSÉREL	2	2	2	1	1
SZÁNDÉKOL	1	1	1	1	1
SIKEREDIK	2	2	1	1	1
KÉNYSZERÍT	1	1	1	1	1

3. táblázat. Beférköző pozícióban szereplő igék az MNSZ2-ben

A 3. táblázat a valódi beférköző szerkezetekben való előfordulásuk száma alapján csökkenő sorrendben tartalmazza az adott igéket, az alábbi felsorolásban azonban úgy rendszerezem őket, hogy az azonos töből képzett alakok egymás mellé kerüljenek:

kell/kellene/kéne, kelletik, tud, lehet, akar, akarózik, fog, kíván, kívánczik, szeret, szeretne, kezd, kezdődik, mer, merészel, merészkedik, szokik, tetszik, próbál, próbálkozik, bír, szabad, talál, szándékozik, szándékol, sikerül, sikeredik, igyekszik, hagy, lát, óhajt, készül, illik, méltóztat/méltóztatik, tervez, kényszerül, kényszerít, enged, segít, kér, kéret, látszik, vél, vágyik, szíveskedik, iparkodik, tartozik, számít, javasol, törekszik, kísérel, kegyeskedik, bátorkodik.

Láthatjuk tehát, hogy bizonyos igetövek több képzővel is bekerültek a listába, míg más igék beférkőző szerkezetekben is előforduló szóalakjai nem jelentek meg önállóan a felsorolásban. Ez azzal magyarázható, hogy csak abban az esetben listáztam külön az egyes szóalakokat, amikor azok nemcsak szóalakként, hanem lemmaként is különböztek egymástól (mivel azonos szótöbblől, de más-más képzővel jöttek létre). Így például külön kezeltem a *mer*, *merészel* vagy az *akar*, *akarószik* szavakat, nem tekintettem azonban külön szónak a *méltóztat*, *méltóztatik* alakokat, mivel ebben az esetben csupán a ragozás tekintetében tért el egymástól a két szóalak.

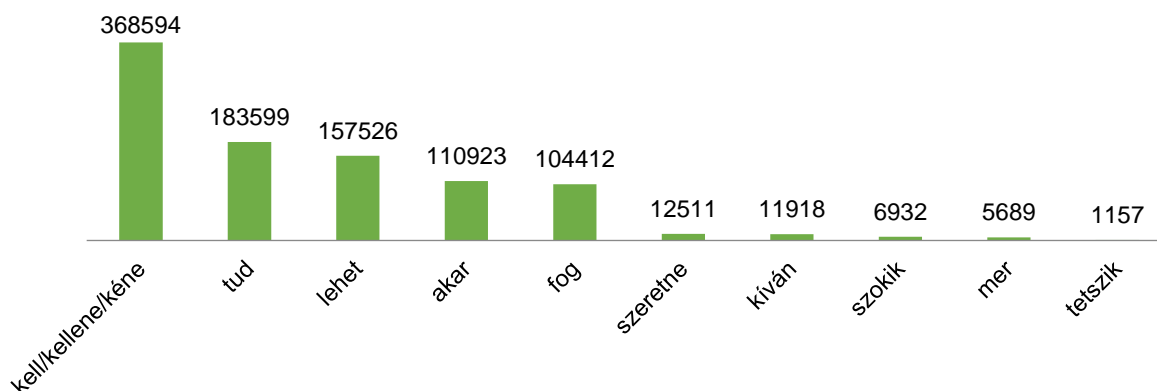
Egyetlen esetben jártam el másként. A *kell*, a *kellene* és a *kéne* szóalakokat szintén nem külön listáztam, ennek azonban nem az árnyalatnyi különbség figyelmen kívül hagyása volt az oka, hanem elsősorban az, hogy – bár a legtöbb igealak külön szóalakként jelent meg a találati listákban – a *kell* szóalakjainak esetében az MNSZ2 csupán a *kell* igealakot adta/elemezte ki, és az ehhez hozzárendelt találatok között szerepelt minden más igealak (így a *kellene* és a *kéne*) is. (A *kell*, a *kellene* és a *kéne* igealakokkal részletesebben foglalkozom a 4., az 5., a 12. és a 14. szempont vizsgálata során, ahol azonban külön kezelem a három szóalakot.)

Éppígy nem listázta külön a korpusz a *szeret* és a *szeretne* alakokat sem, ebben az esetben azonban a két alak valóban két külön igeaként értelmezhető: a *szeretne* nagyfokú grammatikalizáltsága és begyakorlottsága miatt a leíró nyelvtanokban is önálló igeaként szerepel. Az MNSZ2 keresője nem teszi lehetővé, hogy a *szeret* szótőre keresve a feltételes módú alakokat automatikusan ki lehessen szűrni, azonban a két igehez tartozó találatok elkülönítése nem lehetetlen. A keresés során nyert gyakorisági listában szereplő találatokból vett reprezentatív véletlen mintában az összes olyan igealak feltételes módú volt, amely valódi beférkőző pozícióban szerepelt, így ezen adatokat a *szeretne* szóalakjához rendeltem hozzá, míg a *szeret* igealak beférkőző helyzetű előfordulásait egyesével, szóalakra keresve kérdeztem le az MNSZ2-ből, majd ezeket összesítve és elemezve kaptam meg a *szeret* igealakhoz tartozó gyakorisági adatokat.

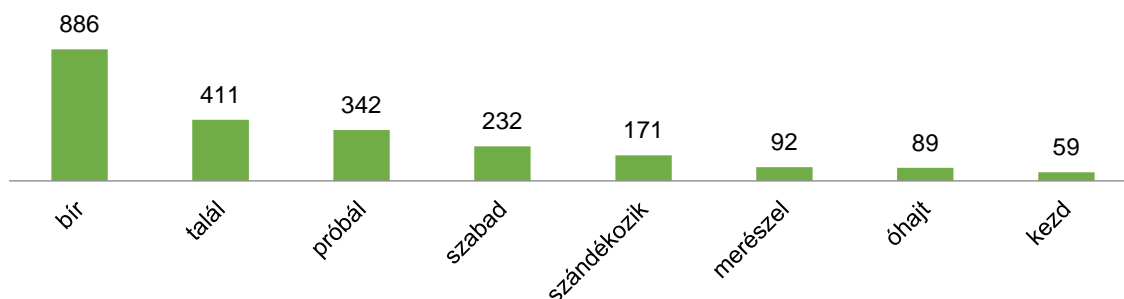
A 3. táblázatban látható, hogy a *szokott* segédige sem ebben a formában, hanem a *szokik* igehez rendelve jelent meg a találatok között. A *szokik* segédigére kért reprezentatív mintában egyetlen jelen idejű igealak sem szerepelt beférkőző szerkezetben, ennek ellenére a táblázatban nem módosítottam *szokott*-ra a megadott *szokik* igealakot, mivel az MNSZ2-ben célzott kereséssel találtam olyan adatokat is, amelyekben a jelen idejű alak fordult elő beférkőző helyzetben (pl. *Utóbbi kivételével ismerős nevek, és hát némelyikük pontra pontokra is jó lehet, hiszen Cipruson ki szokik eseketni egy csomó menő, borulhat a papírforma*). Így csupán a véletlen mintából maradt ki (alacsony gyakoriságából következően) a *szokik* igevel alkotott konstrukció.

További nehézségként merült fel a keresés és az adatok értelmezése során, hogy az MNSZ2 automatikus elemzéseinek hibái következtében egyes igék különböző alakjait külön igeaként listázva kaptam meg. Például a *mer* esetében külön listán szerepelt az E/3. személyű *mer* és az E/2. személyű *mered* alak annak ellenére, hogy a *mered* az adott megnyilatkozásokban egyértelműen a *mer* ige egy szóalakjaként fordult elő. Az ilyen esetekben mindkét külön listázott szóalak találataiból vettem egy-egy reprezentatív mintát, majd az így kapott gyakorisági adatokat az elemzéseket követően összeadtam.

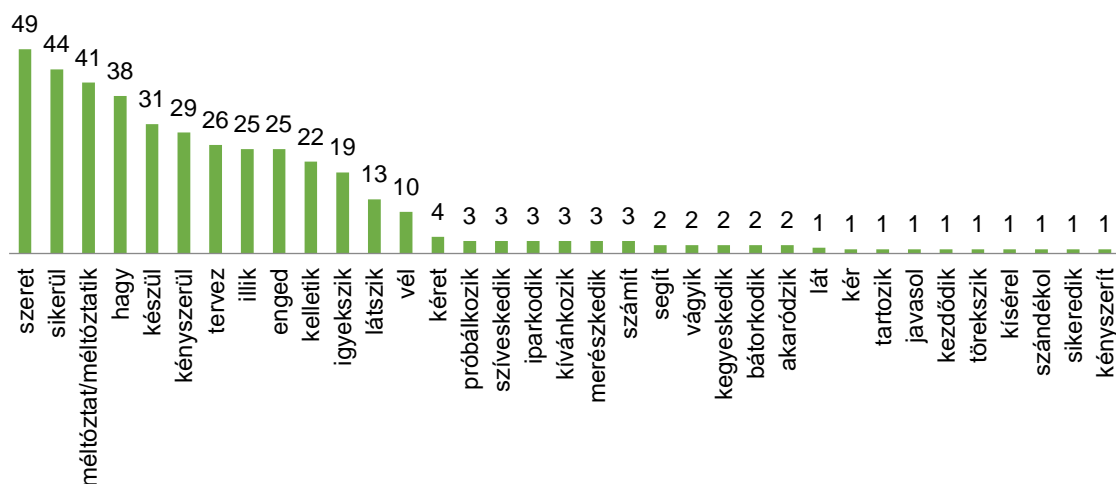
Az átláthatóság és az összevethetőség érdekében az alábbi diagramok szemléltetik a táblázatban szereplő igék előfordulási arányait, valamint megmutatják, hogy az adott igék hányszor fordultak elő valódi beférkőző szerkezetekben. A 100 alatti gyakoriság esetében nem vettem reprezentatív mintát, hanem az összes előfordulást ellenőriztem, a 100-nál többször előforduló elemek esetében pedig reprezentatív mintákat kértem le, amelyeket alapul véve kiszámíthatóvá vált, hogy a teljes populációban milyen gyakoriak a valódi beférkőző szerkezetben előforduló segédigék. Ezeket az adatokat szemlélteti az 1–3. diagram.

1. diagram. A valódi beférkőző szerkezetben előforduló segédigék előfordulása 1000 találat fölött

2. diagram. A valódi beférkőző szerkezetben előforduló segédigék gyakorisága 50 és 1000 találat között

3. diagram. A valódi beférkőző szerkezetben előforduló segédigék előfordulása 50 találat alatt

A továbbiakban a 3. táblázatban szereplő igéket tekintem segédigének – ez azonban nem jelent sem kizárólagosságot, sem határozott állásfoglalást az igék segédigességét illetően: az ilyen értelemben vett terminológiai egyszerűsítés célja csupán az, hogy az MNSZ2-ben valódi beférkőző szerkezetben előforduló igékre egyszerűen és egyértelműen lehessen utalni a tanulmány további részeiben.

2.2.2. A további szempontok vizsgálata és eredményei

4. és 5. szempont. Van-e teljes paradigmája? Rajta fejeződik-e ki a tárgymegállapítás?

A következőkben együttesen tárgyalok két, egymással szorosan összefüggő szempontot: egyrészt azt, hogy lehet-e a segédigéknek teljes paradigmájuk, másrészt hogy kifejeződik-e rajtuk a tárgyjelölés.¹⁶

Az ezen szempontokhoz kötődő vizsgálat eredményeit a 4. és az 5. táblázat szemlélteti. A vizsgálat során kapott, az összes eredményt magába foglaló táblázatot az áttekinthetőség érdekében kettéosztottam: a 4. táblázat tartalmazza az eredeti táblázat első két oszlopát, amelyekben a kijelentő módú, jelen és múlt idejű alakok (a megfelelő szám-személy jelölésekkel), valamint ezeknek az alanyi (általános) vagy tárgyas (határozott) ragozású alakjai, illetve az adott alakok előfordulásai láthatók. Az 5. táblázat ugyanilyen elrendezésben tartalmazza a 3. táblázat második két oszlopát, azaz a feltételes és a felszólító mód megfelelő alakjainak az előfordulásait.

A táblázatok celláiban az egyes számjegy arra utal, hogy az adott igealak esetében egyértelműen meghatározható volt a szám- és személyjelölés, illetve az alanyi vagy tárgyas ragozás. Amennyiben egy szóalacról nem lehetett egyértelműen eldönteni, hogy melyik szám- vagy melyik személyjelölést kapta, illetve egybeestek az alanyi és a tárgyas ragozású alakjai, a táblázat megfelelő celláiban kettes számjegy szerepel.

Az utóbbi esetre példa lehet a *tudtam*, amelynek esetében a múlt idejű szóalak egyaránt lehet alanyi vagy tárgyas ragozású, ezért a táblázatban a kijelentő mód, múlt idő, E/1. oszlopában mind az alanyi, mind a tárgyas ragozáshoz tartozó cellákban kettes szám jelenik meg. Itt említhető a *bírlatok* szóalak is, amely egyrészt lehet kijelentő módú tárgyas, illetve felszólító módú tárgyas ragozású igealak is. Ugyanakkor kevésbé valószínű, hogy a felszólító módú alak beférkőző szerkezetben fordul elő, így ezekben az esetekben kézi elemzéssel állapítottam meg, hogy az adott szóalakok valódi beférkőző pozícióban kijelentő vagy felszólító módú alakokként szerepelnek, és ennek alapján kerültek egyes számjegyek a táblázat megfelelő cellába.

Megemlítendő továbbá, hogy az E/1. alakokhoz tartozó oszlopokon belül azért jelenik meg egy harmadik oszlop az alanyi és a tárgyas ragozású alakok oszlopai mellett, mivel ezekben az esetekben külön jelöltem az *akarlak*, *tudlak*, *merlek* típusú, vagyis *-IAk* raggal ellátott szóalakokat. Ugyanakkor nem választottam külön az alanyi/általános és az ikes ragozást, és nem jelöltem azt sem, ha egy cellába két, egymás alakváltozataként értelmezhető igealak is beletartozhatott: ilyen esetekben is csak egyetlen egyes számjegy szerepel az adott cellában (pl. *hogy ezen azért még tovább illenék gyorsítani; társadalombiztosítási önkormányzatok fogalmát is bele illene venni abba a koncepcióba*). Ehhez hasonlóak voltak a *tudd/tudjad*, *bírd/bírljad*, *akard/akarjad*, *merd/merjed*, *igyekeznek/igyekezzenek* alakok.

¹⁶ Érdemes megemlíteni, hogy az MNSZ2-ből lekérdezett gyakorisági listákban szereplő szóalakok közül nem minden alakot jelenítettem meg a 3. táblázatban: a találatok között nem szerepelnek például a *-hat/-het* vagy más képzővel létrehozott szóalakok, mivel arra törekedtem, hogy a kapott eredményeket könnyen áttekinthető formában szemléltesse a táblázat. Az új oszlop beépítése nehezen követhetővé tehetné volna az áttekintést, ugyanakkor azt sem tartottam jó döntésnek, hogy a képzett és a nem képzett alakok egy oszlopban jelenjenek meg – így a jelen vizsgálat csupán a nem képzett alakok besorolásával foglalkozik. A képzett alakok kérdésére a 14. szempontozhoz kapcsolódó elemzések kapcsán térek ki részletesebben.

PRÓBÁL	33
KÍVÁN	31
ÓHAJT	23
MERÉSZEL	18
HAGY	16
SZÁNDÉKOZIK	16
SZERET	15
FOG	13
SZERETNE	12
TERVEZ	11
IGYEKSZIK	10
MÉLTÓZTATIK	10
SZOKIK	10
TETSZIK	9
ENGED	9
VÉL	9
KÉNYSZERÜL	9
KEZD	7
LEHET	5
PRÓBÁLKOZIK	5
KÉSZÜL	5
LÁTSZIK	4
VÁGYIK	4
KELL	3
IPARKODIK	3
SZABAD	3
SIKERÜL	3
MERÉSZKEDIK	3
SEGÍT	3
SZÁMÍT	3
ILLIK	2
KÍVÁNKOZIK	2
SZÍVESKEDIK	2
KEGYESKEDIK	2
BÁTORKODIK	2
KELLETIK	2
AKARÓDZIK	2
KÉNE	1
LÁT	1
KÉR	1
TARTOZIK	1
JAVASOL	1
KELLENE	1
KÉRET	1
TÖREKSZIK	1
SIKEREDIK	1
KEZDŐDIK	1

KÉNYSZERÍT	1
KÍSÉREL	1
SZÁNDÉKOL	1

6. táblázat. A mintában előforduló nem képzett szóalakok száma

6. szempont. *Tehető-e passzívba?*

A passzíválhatóság szempontjának vizsgálatakor a listázott segédigék *-atik/-etik/-tatik/-tetik* képzős alakjaira egyesével rákeresve először arra kerestem a választ, hogy az egyes szóalakok hányszor szerepelnek a korpuszban. Ezt azért tartottam szükségesnek, mert – bár az így kapott találati listák nem csupán a segédigei funkcióban szereplő igealakokat foglalták magukba – ilyen módon láthatóvá vált, hogy az adott igék milyen arányban fordulnak elő passzív alakban a korpuszban. Ezeket az adatokat a 7. táblázat harmadik oszlopának számadatai ismertetik.

Ezt követően kiszűrtem azokat a találatokat, amelyek esetében az adott igealaktól jobbra vagy balra kétszónyi távolságon belül megjelenik egy főnévi igenév (azt azonban nem határoztam meg a szűrés során, hogy a főnévi igenévhez kapcsolódjon-e igekező). A keresési ablak értékét úgy határoztam meg, hogy a *kelet felé menet kéretik hídvámot fizetni!* és az *olyan módon minősíteni is kéretik* típusú szerkezetek is megjelenjenek a találati listában. Az ezekhez az adatokhoz kapcsolódó gyakorisági értékek a 7. táblázat második oszlopában találhatóak. A táblázatban szereplő számadatokat a főnévi igenév környezetében megjelenő passzív segédigei alakok gyakorisága alapján rendeztem csökkenő sorrendbe.

Segédige	INF mellett álló passzív segédigei alak	Szóalak, akár más jelentéssel
KÉR	631	1153
KELL	28	226
LÁT	15	68
KÍVÁN	3	141
KÉNYSZERÍT	3	10
TALÁL	2	379
TERVEZ	1	30
ENGED	1	36
TUD	0	36
AKAR	0	0
MER	0	0
BÍR	0	3
PRÓBÁL	0	1
ÓHAJT	0	0
MERÉSZEL	0	0
HAGY	0	22
SZÁNDÉKOZIK	0	0
SZERET	0	25
FOG	0	4
SZERETNE	0	0
IGYEKSZIK	0	0
MÉLTÓZTATIK	0	0

SZOKIK	0	0
TETSIK	0	1
VÉL	0	1
KÉNYSZERÜL	0	0
KEZD	0	3
LEHET	0	0
PRÓBÁLKOZIK	0	0
KÉSZÜL	0	0
LÁTSZIK	0	8
VÁGYIK	0	0
IPARKODIK	0	0
SZABAD	0	0
SIKERÜL	0	0
MERÉSZKEDIK	0	0
SEGÍT	0	2
SZÁMÍT	0	19
ILLIK	0	2608
KÍVÁNKOZIK	0	0
SZÍVESKEDIK	0	0
KEGYESKEDIK	0	0
BÁTORKODIK	0	0
KELLETIK	0	0
AKARÓDZIK	0	0
KÉNE	0	0
TARTOZIK	0	0
JAVASOL	0	3
KELLENE	0	0
KÉRET	0	2
TÖREKSZIK	0	0
SIKEREDIK	0	0
KEZDŐDIK	0	0
SZÁNDÉKOL	0	0
KÍSÉREL	0	0

7. táblázat. A segédigék passzív alakjainak előfordulása

A táblázatból látható, hogy elsősorban azok a segédigék kerültek passzív alakba infinitívusz mellett, amelyek főigeként is előfordultak passzív alakban. Önmagában ebből azonban semmilyen következtetés nem vonható le a szóban forgó elemek segédigeségére vonatkozóan.

7. szempont. *Lehet-e függetlenül tagadni?*

E szempont szerint a segédigét és a főnévi igenevet nem lehet egymástól függetlenül tagadni. Ebből kiindulva a korpuszban a különböző segédigeszerű igékre rákeresve keresési feltételként megadtam, hogy a segédige előtt szerepeljen a *nem* tagadószó, valamint utána is jelenjen meg egy tagadószó, és csak ezt kövesse a főnévi igenév. Mivel a tagadás felülíró művelet, amelynek esetében a segédigei konstrukciót inverz szórend jellemzi (vö. Imrényi 2017: 729), ebben a vizsgálatban nem a beférkőző pozíciójú konstrukciókat elemeztem, tehát keresési feltétel volt, hogy a segédigét megelőzze egy igekötő. A tagadószó, a segédige és az újabb

tagadószó minden esetben közvetlenül követte egymást, a főnévi igenévre azonban az első lekérdés során nagyobb keresési ablakot állítottam be annak érdekében, hogy a következő mondathoz hasonló konstrukciók is megjelenjenek a találati listában: *Az alapvető gondolat a fontos: nem lehet nem figyelembe venni, hogy a Föld lakosságának jelentős hányada vonzódik a saját neméhez.* A példában szereplő *figyelembe vesz* szerkezetet két különálló szó alkotja, a kifejezés mégis szerves egységet alkot, így a második tagadószó a szerkezet egészére vonatkozik.

Ezzel a keresési ablakkal azonban számos olyan találatot is kaptam, amelyben nem a főnévi igenévre, csupán az előtte álló szóra vonatkozik a tagadás (pl. *nem mondja ki ugyan explicit a fegyvertartási kööttségek liberalizálását, de nem lehet nem ezt érteni alatta*). Éppen ezért a második lekérdés során már szűkebb keresési ablakkal végeztem a vizsgálatot: csak olyan konstrukciókra kerestem rá, amelyekben a második tagadószót közvetlenül követte a főnévi igenév. Ennek kapcsán ugyanakkor meg kell említeni, hogy egyedül a *nem* tagadószóval teszteltem e szempontot, mivel ez tekinthető a leginkább prototipikus tagadószónak, és ha ezzel a tagadószóval létrejöhet egy adott konstrukció, akkor feltételezhető, hogy más tagadószókkal is megalkotható, illetve ha a *nem*-mel nem fordul elő egy-egy szerkezet, akkor az a kifejezés valószínűleg más tagadószóval sem alkotható meg.

A *nem* + *segédige* + *nem* + infinitívusz konstrukción kívül előfordulhat független tagadás a *Tudom persze nem viszonzni* (Facebook)¹⁷ típusú kifejezésekben is, ugyanakkor ebben a példában a tagadószó nem követi közvetlenül a segédigét. A hasonló szerkezetekre való keresés során az MNSZ2-ben vagy korlátozzuk a segédige és a tagadószó közötti távolságot – és ebben az esetben az adatok egy része nem kerül be a vizsgált anyagba –, vagy nagyobb távolságot engedünk meg, de ekkor számolni kell azzal, hogy a találatok között jelentős arányban fordulnak elő hibás, illetve irreleváns adatok. Mindezt tekintetbe véve döntöttem amellett, hogy csupán a *nem* + *segédige* + *nem* + infinitívusz konstrukciókon keresztül vizsgálom e szempontot. A vizsgálat a következő eredményeket hozta:

Segédige	Találatok száma
LEHET	897
TUD	552
BÍR	52
SZABAD	13
MER	12
AKAR	6
SIKERÜL	3
SZOKIK	2
FOG	2
ILLIK	2
PRÓBÁL	1
SZERETNE	1
HAGY	1
VÉL	0
PRÓBÁLKOZIK	0
KEZD	0
KÍVÁNKOZIK	0
KELLETIK	0
AKARÓDZIK	0

¹⁷ <http://tinyurl.com/y5atdawe>

KÉNE	0
KELLENE	0
KÉRET	0
SIKEREDIK	0
SZÁNDÉKOL	0
VÁGYIK	0
TETSZIK	0
KÍVÁN	0
TÖREKSZIK	0
IGYEKSZIK	0
KELL	0
SZÁNDÉKOZIK	0
SZERET	0
KÉNYSZERÜL	0
SEGÍT	0
TALÁL	0
ÓHAJT	0
MERÉSZEL	0
TERVEZ	0
MÉLTÓZTATIK/MÉLTÓZTAT	0
ENGED	0
KÉSZÜL	0
LÁTSZIK	0
IPARKODIK	0
MERÉSZKEDIK	0
SZÁMÍT	0
SZÍVESKEDIK	0
KEGYESKEDIK	0
BÁTORKODIK	0
LÁT	0
KÉR	0
TARTOZIK	0
JAVASOL	0
KEZDŐDIK	0
KÍSÉREL	0
KÉNYSZERÍT	0

8. táblázat. A segédigék függetlenül való tagadásának előfordulása

8. szempont. *Állhat-e ni-alakban, segédigei funkcióban egy másik segédige mellett? Előfordulhat-e mellette másik segédige ni-alakban, segédigei funkcióban?*

E szempont is két kritériumot foglal magában. Ezen kritériumok vizsgálata során a főnévi ige-nevekre irányuló lekérdezést először úgy szűrtem, hogy a főnévi igenevet megelőzze egy másik főnévi igenév, majd egy következő szűrés során beállítottam, hogy az első főnévi igenévtől eggyel balra egy véges igealak szerepeljen a megnyilatkozásban, végül pedig megadtam, hogy a véges igealaktól eggyel balra egy igekötő álljon. Az így kapott konkordanciából lekértem egy szótöveket tartalmazó gyakorisági listát, és manuálisan kiszűrtem belőle azokat a konstrukciókat, amelyekben mind a véges igealak, mind az azt követő infinitívusz szerepelt a

segédigék listáján (amelyet a vizsgálatokat megalapozó lekérdezés eredményei alapján állítottam össze).

A keresés eredménye szerint a *fog, kell, lehet, tud, tetszik, akar, szokik, szeret, bír, mer, kíván* és *kezd* igék mellett fordulhat elő másik segédige infinitívuszi alakban (pl. *ezt be kell merni vállalni az emberekért; egyáltalán nem biztos, hogy meg fog akarni szabadulni az Opeltől*), ezenkívül a következő segédigék képesek arra, hogy egy másik segédige és egy főnévi igenév között infinitívuszi alakban álljanak: *tud, kezd, próbál, kell, kísérel, akar, mer, lát, próbálkozik, hagy, lehet, bír, segít, kér, fog, enged* (pl. *be szoktam tudni saccolni a kocsikat; el tetszik tudni távolítani*).

Az eredményeket a 9. táblázatban összesítem. A táblázat sorai azokat az igéket tartalmazzák, amelyek mellett előfordulhat valamely más segédige infinitívuszi alakban egy további infinitívusz előtt, a táblázat oszlopai pedig azokat az elemeket sorolják fel, amelyek infinitívuszi alakban szerepelnek egy másik segédige, illetve egy másik főnévi igenév között. Vagyis az igekötő + **segédige** + infinitívusz + infinitívusz szerkezet segédigéit a táblázat sorai, az igekötő + segédige + **infinitívusz** + infinitívusz szerkezet első infinitívuszát (a főnévi igenévi alakban álló segédigét) pedig a táblázat oszlopai tartalmazzák. Az áttekinthetőség érdekében az utóbbiakat a táblázat fejlécében infinitívuszi alakban adtam meg.

Emellett meg kell jegyezni, hogy az MNSZ2 egyetlen találatot adott arra, amikor a *fog* segédige egy másik segédige mellett infinitívuszi alakban áll (*meg tudjuk fogni valósítani a stabilitásunkat*), ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy tendenciáról/sémáról beszélhessünk, így az adott kifejezést célszerű egyszeri előfordulásnak, hapaxnak tekinteni.

	TUDNI	KEZDNI	PRÓBÁLNI	KELLNI	KÍSÉRELNI	AKARNI	MERNI	LÁTNI	PRÓBÁLKOZNI	HAGYNI	LEHETNI	BÍRNI	SEGÍTENI	KÉRNI	FOGNI	ENGEDNI
FOG	2355	27	30	23	5	7					2	2	1			
KELL	1357	499	474		22		3	1	2	2			1			1
LEHET	2	382	81		6				1					1		
TUD	3	91	3					1					1	1	1	
TETSZIK	36	1	1			3										
AKAR		10	5					1						1		
SZOKIK	6	3														
SZERET	3	1						2								
BÍR	3															
MER		1														
KÍVÁN		1														
KEZD	1															

9. táblázat. Más segédigék mellett infinitívuszi alakban álló segédigék

Ezek azonban természetesen csak a korpuszadatok alapján kirajzolódó arányok, vagyis ezek alapján nem következtethetünk például arra, hogy más, a táblázatban nem szereplő szerkezetek nem fordulnak elő a valós nyelvhasználatban. A korpuszban nem található adat például arra, hogy a *fog* segédigén kívül más ige mellett is szerepelhet infinitívuszi alakban a *bír* segédige, ugyanakkor nyelvi intuícióm szerint elképzelhetők ilyen típusú kifejezések is. Ezt a feltételezést a Google kereső segítségével kíséreltem meg tesztelni: rákerestem minden olyan

kombinációra, amelyre a korpuszban nem találtam példát, nyelvi intuícióm alapján azonban lehetségesnek véltem a létezését. A Google találatai szerint az alábbi szerkezetek is létező kifejezések:

- (10) Ez mind megvan de ki is *kell birni menni* (meg visszajonni) es az a tulajdonos felelossege.¹⁸
- (11) A 45 perces tesiórát is végig kell bírni csinálni, igaz abból tényleges munka kb. 30 perc van, meg sok az üresjárat (és én se teszi szakos suliba jártam)¹⁹

Ugyanakkor a beférkőző szerkezetekben a korpuszadatok alapján leggyakrabban előforduló igék (*fog, kell, lehet, tud, tetszik, akar, szokik, szeret, bír, mer* és *kíván*) nagyrészt éppen azok, amelyek mellett előfordulhat másik segédige infinitívuszi alakban. Ezek közül azonban a korpusz tanúsága szerint csupán a táblázatok fejlécében szereplő nyolc ige jelenik meg más segédige mellett infinitívuszi alakban. Mindez arra enged következtetni, hogy az alapkeresés leggyakoribb igéi viszonylag gyakran készítenek infinitívuszi alakba más segédigét, maguk azonban ritkábban fordulnak elő infinitívuszi formában valamely más segédige mellett.

9. szempont. Előfordul-e főigeként?

Ez a szempont könnyen ellenőrizhetőnek látszik korpuszadatok bevonásával, bár az arányok tekintetében meglehetősen nagy eltérések tapasztalhatók. Például a *kell* igére rákeresve akkor is a segédigei használat fordul elő nagyobb arányban a találatok között, ha a keresés során semmilyen módon nem próbálunk meg a segédigei előfordulásokra szűrni; ugyanakkor például az *enged* esetében nagyobb arányban jelennek meg a főigei használatok a találati lista elemei között.

A vizsgálat módszere kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy segédigei használatnak azokat az előfordulásokat tekintem, amikor az adott ige beférkőző pozícióban áll. Például a *próbál* a korpuszban számottevően nagyobb arányban fordul elő főnévi igenév mellett felülíró vagy kiterjesztő szerkezetben (pl. *Ordítva, jajgatva próbáltam menekülni a lángörvényből*), mint egyéb főigei használatban; amennyiben ezen előfordulásokat figyelmen kívül hagyjuk, gyakorisága a valós gyakoriságnál alacsonyabbnak tűnik.

Ezenkívül kérdésként merült fel a vizsgálat során az is, hogy a segédigei használatú ige és annak főigei párja szemantikailag milyen mértékben távolodhat el egymástól. E kérdés jelentőségét az adja, hogy minél nagyobb az eltávolodás mértéke, annál nagyobb az absztrahálódás mértéke is. A *szokott, talál* és *fog* esetében például nagyobb mértékűnek tűnik ez az eltávolodás, mint például a *kell* vagy a *tud* esetében – az eltávolodás mértékének meghatározása azonban nem célja a jelen kutatásnak. Ennek megfelelően a 10. táblázatban felsorolt példákban előforduló igék sorrendje nem tükrözi az absztrahálódás mértékét.

Segédigei használat	Főigei használat
<i>Úgy éreztem, ki kell egészítenem a meséket.</i>	<i>A kút kiásásához nem is kellett gépi erő.</i>
<i>Azok számára, akik fel tudták mérni a valóságos veszélyt, két út létezett</i>	<i>Tudtam, Marci nem felejtí el, hol lelhet zsákmányra.</i>
<i>a világnak van sorsa ugyan, de ezt meg lehet változtatni, magunk alakítjuk sorsunkat</i>	<i>mennyi légy, mennyi röpülő állatka lehet a levegőben</i>

¹⁸ <http://tinyurl.com/y4kl3tkg>

¹⁹ <http://tinyurl.com/kellbirnicinalni>

Egycsapásra el akartam érni a tengert	aggódva kérdezte meg tőlem, hogy akarom-e a zsákmány felét
azt hittem, majd meg fogom ismerni közelebbről	De mielőtt íráshoz fogok , valamennyit át gondolom és lehántok róluk minden felesleget.
Őn az alakot szigorúan meg kívánja tartani,	félálomban mindig anyám karjának hűvösét kívántam meg
Tisztelettudó jelzése volt ez annak, hogy ő is részt szeretne venni a diskurzusban.	és három gyereket szeretne tőle
valahogyan kigabalyodván a vallásos nevelés hatása alól meg mertem érteni	–
amikor mindnyájan nagyon meg szoktak éhezni	s az erőhöz szokott boszorkányok nem adják ingyen magukat
Rudí bácsi, már be tetszett mutatkozni Andornak.	Tetszett nekem ez a magyarázat.
mindenhez hozzá próbál nyúlni	De van más. Próbálja fel ezt a lábbelit!
amely a koporsó üvegtetejét még szét bírta törni	mert nem bírtam tovább a nyomorúságot
No, ott rá szabad gyújtani.	Azt hiszem, felhasználhatom őket. Úgy érzem, hogy szabad .
Mikor azt mondtam neki, még el találja sütni, csak röhögött.	s jaj annak ki ezt nem találja meg, ahogyan elvész az is, ki megtalálja
Nyúlkál, matat, meg szándékozik fogni őket mindenáron.	Hiszen igen erősen töri magát, nézze, mennyire szándékozik!
jól elolvashattad Glacit, ha ezt mind le sikerült szűrni belőle	Hogy sikerült a vizsga?
aki ne adj'isten, túl merészel lépni irodalmunk beltenyészetén	Ez lovagiskola! Hogy merészel?! Hogy merészel?!
És vissza igyekszem fogni magam, időm is egyre kevesebb.	s éreztem az emberek melegét, mindenki igyekezett valahova, a villamos segítette sietségüket
Az embereket Te meg hagyod halni.	Pontosan írtam le minden álmot, nem hagytam ki egyetlenegyét sem.
a fejlődéssel lépést tartva fel óhajt zárkózni a haladó emberiség soraiba	Óhajtja talán, hogy százasból adjak vissza?
Farsang végére meg készül hívni egy hadseregnyi vendéget.	a hátsó kerekei meg eleve gumi nélkül készültek

láttam, hogy alaposan meg illik lepődnöm. - Hát itt mi készül?	és mennyire szégyelli magát, meg mennyire nem illik hozzá az ilyesfajta viselkedésmód
Ha még el méltóztatik fáradni, akkor talán kiderül.	Szóval, katonákat méltóztatik ?
És hogy ne legyen olyan egyszerű, meg tervezik szigorítani az önvédelmi löfegyverhez jutás lehetőségét.	hogy a könyvet én " tartsam kézbe ", én tervezem meg és ez csak ennél a két kiadónál lehetséges
Vagy ki kényszerül dobni, vagy egy szerencsés szerep kidobhatja vele.	Khajmor súlyosan megsebesült, három hónapig ágyba kényszerült .
Az egész egy rubel húsz kopejkába kerülne, ha ki engednék fizetni.	Innen fogva ösztöneinek többé nem enged szabad utat
és ha megtelik majd a kosarad, én el segítem vinni a szekérre, hogy el ne fáradj	s akárcsak fürge nagymamánk, én is egész nap segítem
Néha át kelletett hívni a Kokker gyári őr, az csinált rendet	–
Még jó, hogy abban egyet látszunk érteni, hogy az enyhülésre igen nagy szükség lenne	Az is füstnek látszott , pedig hát gőz távozott a fölfűtött gépből.
és nagyon pontosan ki véltem hallani mindabból, amit Perlaki Jenő elmondott	Úgy véli , hatalommal ruházta fel a nőt
amik még lojálisak voltak Magyarországhoz, azaz oda próbálkoztak telepíteni szlovák és cseh családokat	Könyvek után filmekkel próbálkoztam - nyolc vagy kilenc filmet készítettem
Az infláció mértékét pedig le kéretik vonni belőle.	A vizsgálat után magához kérette Hutter urat
Mert még ahogy az úton tova láttuk haladni őket a fényes holdvilágon.	Egy pillanat volt: mily messzire látok!
írója hajdan merészléptékű vállalkozásba fogott: meg vágyta írni az - enciklopédikusnak tervelt - Nagy Kaka Könyvet	Számtalanszor feltettem magamnak a kérdést, miért vágytam olyannyira a másra
Tehát én nem érzem cáfoló érvnek mindazt, amit el szíveskedett mondani ezzel kapcsolatban.	A menetjegyeket kérem ellenőrzésre... uram, szíveskedjék a jegyét!
És most pedig azt mondom nektek, hogy ha ide merészkednek jönni azok a sakálok, hát megkapják a magukét!	A kutya néha kipislantott az ólból, sőt, odáig merészkedett , hogy néha vakkantott is egyet.
mindenkire rápillantott s index-nyújtó kinyúlásával egyidőben minden távozóra rá iparkodott mosolyodni	Ezek meg itt mind rohannak. Ugyan hová? Iparkodnak , mert az idő drága, minden mozdulat pénzt jelent.
A mama az, akinek kekszet kell adni a spenót helyett, s papa, aki föl tartozik ültetni őt a zongoraszékre.	Már nem tartozott a mi világunkba.
s a szövetség azt hamarosan meg számítja jelentetni, hogy az érdeklődőknek támpontul szolgálhasson a helyes nyelvhasználathoz	Tehetetlenül álltam mellettük, s nem sokat számított , hogy anyám odaszólt.

<i>Ha esetleg a jelenlegi miniszterelnök is fel kívánczik iratkozni erre a listára</i>	<i>Nem kívánczott vissza Németországba.</i>
<i>Megértjük azokat a szándékokat is, amelyek tovább javasolják gazdagítani a nyugdíjkorrekciós lépéseket.</i>	<i>Ti mit javasoltok? -- kérdezte a Mester.</i>
<i>ha a gondolatban kettévágott rúd két részét el törekszik távolítani egymástól</i>	<i>Arra törekedjetek, hogy ne tegyete</i> <i>különbséget Jó és Rossz között</i>
<i>Kis szünetet tartottam, mert nagyon rá sikeredett unni a játékra.</i>	<i>Valahogyan kissé szebbre sikeredett, mint elődje.</i>
<i>Látja az ellenség táborát mely épen Vissza kezd vonulni sűrű hadi rendben.</i>	<i>hogy aztán másnap előlről kezdjen mindent</i>
<i>Egy olyan fashionista, aki el szeret menni vásárolni a legújabbakért.</i>	<i>Mellettük vasekék sora állt, az ekéket különösen szerette Pálincás bácsi</i>
<i>Mármost elvtársi tisztelettel meg bátorkodom kérdezni</i>	<i>Mégis meg kellene próbálni! – bátorkodott Balás Ádám.</i>
<i>Eljöttél? El kegyeskedtél jönni?</i>	<i>Peremvidéken élünk. Mi nem kegyeskedünk. Trágyázunk, ásunk, ültetünk.</i>
<i>most őt ennek tudta nélkül tovább kényszeríti időzni a lakásban</i>	<i>elképesztette a nyomor, a nincstelenség, az erkölcstelenség, melyet a háború kényszerít az emberekre.</i>
<i>És újra kérem indítani az órát!</i>	<i>Sohasem kértem tőle gévagombát.</i>
<i>Ez újra kezdődött szerveződni</i>	<i>Mert " mágiával kezdődik a szerelem, és varázslattal ér véget."</i>
<i>valószínűleg meg kísérli cáfolni az eredményes kinövekedés lehetőségét</i>	<i>A selmecebányai akadémián 1848-ban kísérelték meg először a magyar nyelvű oktatást.</i>
<i>Hát azt nem teszi, hogy el akaródná válni.</i>	<i>A " világhi " Párizsban napokig ki se mozdul, nem akaródnak a találkozások, mindenhol és sehol se volt otthon.</i>
<i>Azért még lenne itt valami, amit el kéne olvasni.</i>	<i>Pedig nekem úgy kéne... csak az a pálcá kéne</i>
<i>amikor aztán arra gondoltam, hogy meg kellene nézni egy kocsmát belülről is</i>	<i>Egy karmesteri páca. Az kellene neki.</i>
<i>Kis szünetet tartottam, mert nagyon rá sikeredett unni a játékra.</i>	<i>Valahogyan kissé szebbre sikeredett, mint elődje.</i>
<i>és a tetejében el szándékolná verni rajtam a port.</i>	<i>Az emberek a világ békésebb részein tovább akartak élni, mint a Teremtő szándékolta</i>

10. táblázat. A segédigék segédigei és főigei használata

Látható tehát, hogy nem minden segédigének van főigei használata. A *mer* és a *kellet* igékre kapott találatokban, amelyekben az adott elemek mellett nem állt főnévi igenév, az említett alakok a segédigék homonimáinak tekinthetők (vö. *Hagyta, hogy a gémes kútból a gyermek merje a vizet; Talán tíz percig kellett magát*).

A *merészel* és a *méltóztatik* igék esetében ugyancsak nem állítható teljes bizonyossággal, hogy főigeként jelennek meg azokban a találatokban, amelyekben nem főnévi igenév mellett állnak (pl. *Ez lovagiskola! Hogy merészel?! Hogy merészel?!; Tessék, méltóztassék! Kávé... csokoládé... Rum... tea meg citrom... Szappan és pomádé...*). Ezekben az esetekben csupán az enged következtetni segédigei használatra, hogy mivel a kontextusból nyilvánvalóvá válik, hogy az adott ige mely főnévi igenév mellett tölt be segédigei szerepet, a főnévi igenév expliciten nem jelenik meg a mondatban. Ezekben az esetekben tehát a döntés intuitív és szubjektív. A 10. táblázatban azonban csak akkor nem tüntettem fel egyetlen példát sem az adott segédige főigei használatára, ha egyértelmű volt, hogy a találati lista megfelelő példákban nem az adott segédige főigei párjaként, hanem annak homonimájaként szerepel az adott ige; ugyanakkor főigeként értelmeztem azokat a találatokat is, amelyekben ez nem volt teljesen egyértelmű, s felmerült, hogy esetleg elliptikus kifejezésről lehet szó.

Annak eldöntéséhez, hogy a segédige főigei párja valóban főigeként vagy inkább segédigei funkcióban szerepel egy mondatban, további vizsgálat szükséges, amelynek keretében az adott segédigére – jelen esetben a *merészel* vagy a *méltóztatik* igére – keresve keresési feltételként szükséges rögzíteni, hogy mellette tárgyesetű névszó álljon, infinitívusz azonban ne. Amennyiben az ilyen konstrukciókra nem elhanyagolható mennyiségű példa van a korpuszban, az arra enged következtetni, hogy az adott segédige ezekben az esetekben főigeként fordul elő, míg ha egyáltalán nincs ilyen esetre példa, vagy csupán jelentéktelen mennyiségű találatot ad a kereső, feltételezhető, hogy impliciten akkor is jelen van a főnévi igenév(i tartalom), ha az adott segédige mellett nem áll főnévi igenév. Vagyis a *merészel* és a *méltóztatik* ekkor is segédigei funkciójú elemnek tűnik. Például:

- (12) S van minderre megbízatása, kapitány? Széchenyi habozás nélkül kivágta:
- Nincs, őrnagy úr, csak a lelkiismeretemtől. De arra hallgatnom kell, még ha a fejem kockáztatom is. - Sokat *merészel*, fiatalember - nézte tűnődve az őrnagy -, de majd bejelentem őfenségének.
- (13) De aztán egyszerre fölébredt, ó, nagyon is fölébredt! - Riport? Miféle riport? Hogy *merészelte* az a csitri?! Az a csitri sok mindent *merészelt*. Mit műveltél ott fent a templom karzatán, Flanagan atya istentiszteletei alatt
- (14) Jeanne d'Arcról is több jó drámát írtak eddig, mint a nála bizonyára felvilágosultabb Giordano Brunóról. Dobroljubov magisztrális tanulmányt szentelt egy drámai hősnőnek, aki többet érez és többet *merészel* a vidéki környezetben, mint aszszony-sorstársai.

Ezekben a példákban nem határozható meg egyértelműen, hogy mely főnévi igenév segédigéjeként lenne értelmezhető a *merészel*. A fentiek értelmében ezekben az esetekben a *merészel* önálló megjelenéséből főigei használatra következtethetünk; bár az is elképzelhető, hogy az igenév hiánya inkább a konstrukció konvencionalizálódottságát jelzi (hiszen ennek alapján a megnyilatkozó feltételezheti, hogy a segédige önmagában is képes a teljes igeneves szerkezet jelentésének kifejezésére). Az alábbi példákban ezzel szemben a kontextusból egyértelművé válik, hogy a segédige mely főnévi igenév segédigéjeként ragadható meg:

- (15) De hát ki merne rálépni ezekre a lépcsőkre? Ki *merészelne* ilyesmit?

A (15)-ben a diskurzus előzménye teszi könnyen kiegészíthetővé a példát; ettől eltekintve azonban ez a használat az előzőekben idézettekhez tűnik hasonlóknak.

- (16) Akárhogy is rejtegették azonban, honnan-honnan nem, mégis kipattant, hogy milyen jelentést küldött a generális a királynénak a főkormánysház nevében. Itt suttogták, ott is tudták a nagy újságot. A hír a tanácsosok fülébe is eljutott, de egymás közt se merték említeni, mintha nem tudnának róla. Nagy volt az izgalom, hiszen mindenki más tömlőben rothadna el, ha ilyent *merészelne*.

A (16) megnyilatkozás-részletben is anaforikus névmás segít az igenév azonosításában, ennek ellenére azonban alapvetően ez a szerkezet sem tér el a korábbiaktól.

A *méltóztatik* esetében valamelyest eltérő arányokat figyelhetünk meg. Az alábbi, (17) mondatot *velem szemközt méltóztassanak leülni* szerkezetűvé egészíthetnénk ki, ugyanakkor megjegyzendő, hogy az ige mellett nem áll tárgyesetű névszó, csupán az MNSZ2 elemzője elemezte az említett szerkezetnek megfelelő módon a *szemközt* szót. Ennek ellenére érdemes példaként tárgyalni ezt a mondatot, mivel a ragozott ige mellett nem jelenik meg infinitívusz, és ez a tény önmagában is utalhat arra, hogy főigei használatról van szó.

- (17) Ide, velem szemközt *méltóztassanak* - ültetett le Zsabkáné; a szerszámocskája már ott volt az asztalközépen: egy pálcikából egyberótt akasztófa s rajta az akasztó horog.

Ehhez hasonlóan: a (18) példában a háttértudásunk alapján ugyancsak nyilvánvalónak tartjuk, hogy a desszertet és süteményt megevésre kínálják:

- (18) Ne izgulj, öregem, ezt a kis bort még megisszuk, aztán indulunk. - Süteményt, desszertet *méltóztatik*, ugyebár, kegyelmes uram? - röppent oda a frakkos csóka.

A (19) példa esetében azonban nehezebben dönthető el, hogy – amennyiben az ige nem főigeként jelenik itt meg – mely főnévi igenév értelmezhető a kifejezés implicit részeként:

- (19) Remélem, nemsokára más lesz méltóságodnak a véleménye - szólt visszahúzódva az elnök. - Szóval, katonákat *méltóztatik*? - Igen, azért jöttem. -Kérem, hiszen erre a célra alakult a Nemzetőrség.

Ezen röviden felvázol vizsgálatkísérlet eredményei alapján valószínűsíthető, hogy a *merészel* gyakrabban fordul elő főigeként, míg a *méltóztatik* ritkán tekinthető egyértelműen főigének: általában akkor is segédigei funkcióban szerepel a mondatban, ha nem áll mellette főnévi igenév.

10. szempont. Nominalizálható-e?

A nominalizálhatóság vizsgálatakor először azt szükséges megfogalmazni, hogy hogyan értelmezzük ezt a szempontot. Ha úgy fogjuk fel, hogy az egész szerkezet nominalizálhatóságára vonatkozik, akkor számolni kell azzal, hogy a szerkezet egészes, dologként való feldolgozása módosulásokat idézhet elő a szerkezetben (pl. a *merés* alakot lexikálisan akadályozhatja a *mersz* főnév). Továbbá azt is szem előtt kell tartani, hogy a nominalizálás nem csupán *-ás/-és* képzővel történhet. E vizsgálatnak is vannak tehát korlátai, ugyanakkor az a feltevés egyszerűen ellenőrizhető a korpusz segítségével, hogy az *-ás/-és* képzővel nominalizált segédigék főnévi igenevek mellett fordulnak-e elő az MNSZ2-ben. Jelen vizsgálatban azért tartom elegendőnek az *-ás/-és* képzős alakokra történő keresést, mivel várható, hogy ha

ezt a képzést esetenként lexikailag akadályozza is egy már meglévő kifejezés, az ezen képzővel létrehozott alakokat feltehetőleg nem szorítják ki szisztematikusan a valamely más (névszó)képzővel alkotott szóalakok.

A vizsgálat során a segédigék -ás/-és képzős alakjaira rákeresve először megadtam, hogy a képzett szóalakot egy főnévi igenévnek kell megelőznie. Az így kapott gyakorisági adatokat a 11. táblázat második oszlopa szemlélteti. Ezután újabb szűrést alkalmaztam, amelyben kikötöttem, hogy a főnévi igenév igekötős legyen – a lekérdezés eredményét a 11. táblázat harmadik oszlopa tartalmazza. A táblázat adatait a második oszlopban található adatok szerint rendeztem csökkenő sorrendbe.

Az alábbi táblázatban azonban – a passzíválhatóság szempontjának vizsgálatára irányuló kutatás eredményeit összegző, 7. táblázattal ellentétben – nem jelenítem meg az -ás/-és képzővel ellátott segédigék összes előfordulásának adatait, mivel feltételezem, hogy ezek az alakok általában véve gyakoribbak, mint a passzív alakoknak.

Segédige	Főnévi igenév mellett szereplő nominalizált alak	Igekötős főnévi igenév melletti előfordulás
SZOKIK	1631	59
AKAR	1455	184
TUD	569	39
VÁGYIK	335	161
HAGY	16	2
TETSZIK	15	2
KÍVÁN	5	0
PRÓBÁL	4	3
MER	3	1
TÖREKSZIK	3	3
IGYEKSZIK	2	2
VÉL	2	0
PRÓBÁLKOZIK	2	2
KELL	2	0
BÍR	1	0
SZÁNDÉKOZIK	1	1
SZERET	1	0
KÉNYSZERÜL	1	1
SEGÍT	1	0
TALÁL	0	0
ÓHAJT	0	0
MERÉSZEL	0	0
FOG	0	0
SZERETNE	0	0
TERVEZ	0	0
MÉLTÓZTATIK/MÉLTÓZTAT	0	0
ENGED	0	0
KEZD	0	0
LEHET	0	0
KÉSZÜL	0	0
LÁTSZIK	0	0

IPARKODIK	0	0
SZABAD	0	0
SIKERÜL	0	0
MERÉSZKEDIK	0	0
SZÁMÍT	0	0
ILLIK	0	0
KÍVÁNKOZIK	0	0
SZÍVESKEDIK	0	0
KEGYESKEDIK	0	0
BÁTORKODIK	0	0
KELLETIK	0	0
AKARÓDZIK	0	0
KÉNYSZERÜLTET	0	0
KÉNE	0	0
LÁT	0	0
KÉR	0	0
TARTOZIK	0	0
JAVASOL	0	0
KELLENE	0	0
KÉRET	0	0
SIKEREDIK	0	0
KEZDŐDIK	0	0
SZÁNDÉKOL	0	0
KÍSÉREL	0	0
KÉNYSZERÍT	0	0

11. táblázat. A segédigék nominalizált alakjainak előfordulása

11. szempont. Állhat-e összetételekben?

Mivel az igék jellemzően csak mellérendelő összetételeket alkothatnak, a segédigék esetében is felmerül a kérdés, hogy előfordulhatnak-e összetételekben, s ha igen, milyen típusúak ezek az összetételek. E szempont vizsgálatához nem volt szükség önálló lekérdezésre, mivel az alapkeresésben lekért gyakorisági lista az összetételeket is tartalmazta.

A korpuszban a beférkőző szerkezetben előforduló igék a következő összetételekben szerepeltek: *akar-tud, akar/fog, akar/tud, akar/tud/fog, kell-lehet, lehet-lehet, szokott-szokott, akar/szeret, lehet/lehet, tud/akar, fog/fog, lehet-kell, tud/tud, kell/lehet, lehet/kell.*²⁰

Az adatokat a 12. táblázat összegzi; a táblázat sorai az összetételek első, oszlopai a második tagját mutatják, a megfelelő cellákban megjelenő + jel pedig az adott tagokból álló összetétel MNSZ2-ben való előfordulását jelzi.

2. tag 1. tag	AKAR	TUD	FOG	LEHET	KELL	SZERET	SZOKOTT
AKAR		+	+			+	
TUD	+	+					
FOG			+				
LEHET				+	+		

²⁰ A kötőjel és perjel használata a korpuszban való előfordulások formáját jelöli.

KELL				+			
SZERET							
SZOKOTT							+

12. táblázat. Összetételekben megjelenő segédigék

Egyes esetekben csupán azért van szükség arra, hogy az igék összetételként forduljanak elő, mert különböző időjelet kapnak (pl. *fel tudtak/tudnak nevelni*). Általában azonban egyszerűen a vaglyagosságot fejezik ki ilyen módon a megnyilatkozók. Ebben az esetben tehát az összetétel fogalmán nem a hagyományos értelemben vett összetételt értem, csupán azt, hogy az egymás mellé írt elemek feltehetően valamilyen mellérendelő viszonyban állnak egymással. Érdekes továbbá, hogy bár Heine szempontrendszer szerint a segédigék nem állhatnak összetételekben, az MNSZ2 példái arra utalnak, hogy a segédigék közül főként azok az elemek alkothatnak ilyen kifejezéseket, amelyek nagyobb mértékben tekinthetők prototipikus segédigének.

12. szempont. Van-e két variánsa?

E szempont arra vonatkozik, hogy hol tart a segédige a grammatikalizációs folyamatban, hiszen a grammatikalizáció egyik jól megragadható jele lehet a kliticizálódás (Dér 2008). Azonban annak ellenére, hogy elvileg előfordulhat a segédigék körében is az említett jelenség, erre vonatkozóan csupán azokat az előfordulásokat tekinthetjük példának, amelyekben a nyelvhasználók a beférkőző pozícióban álló segédigével írják egybe azt az igekötőt, amely szemantikailag a főnévi igenévhez tartozik. Ezt a jelenséget a 15. szemponttal összefüggésben tárgyalom; azt azonban érdemes már itt megjegyezni, hogy a jelen kutatás keretében ez a kritérium sem lehetne alkalmas a differenciálásra, mivel a vizsgálat csak a beférkőző szerkezetben előforduló segédigékre irányult.

A grammatikalizációs folyamat egy másik szembevetendő (bár nem szükségszerű) velejárója lehet a szóalakok fonológiai redukciója (Dér 2008). Az ilyen változások feltárásában nagy segítséget jelenthet a korpusz, így a továbbiakban a 12. szempont kapcsán ezt a kérdést vizsgálok meg részletesebben.

A beférkőző szerkezetekben előforduló igealakok listája azt mutatja, hogy egyedül a *kellene* igealak esetében ment végbe fonológiai redukció (*kellene* > *kéne*). A *kell*, a *kellene*, valamint a *kéne* szóalakok beférkőző szerkezetben való előfordulásainak számát a 13. táblázat összegzi. Az adatok értelmezéséhez azonban meg kell jegyezni, hogy két különböző lekérdezést végeztem: először mindhárom igealak esetében szóalakra, azután pedig szótőre irányult a keresés. Arra számítottam, hogy a szótőre való keresés minden esetben több találatot fog eredményezni, mivel ekkor az MNSZ2 a ragozott alakokat is listázza, ez a feltételezés azonban csupán a *kell* esetében igazolódott: szóalakra keresve 291 602, szótőre keresve pedig 373 482 találatot kaptam. A *kellene* és *kéne* igealakoknál ugyanakkor a szótőre való keresést beállítva kevesebb találatot kaptam, beférkőző szerkezetekre szűrve pedig egyáltalán nem volt találat. Ezért a táblázat minden igealak esetében a szóalakra való keresés találatainak számát tartalmazza.

Segédige	Előfordulás
KELL	291 602
KELLENE	35 824
KÉNE	13 101

13. táblázat. A *kell*, *kellene* és *kéne* alakok beférkőző szerkezetben való előfordulása

Bár látható, hogy a fonológiai redukált alak számottevően ritkában fordul elő a korpuszban, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a grammatikalizáció egy folyamat, amelynek ezen adatok csupán egy adott állomásához kapcsolódnak. Továbbá fontos tekintetbe venni azt is, hogy valamennyi általam vizsgált segédige közül egyedül a *kell* igének van fonológiai redukált alakja, s az alapkeresés adatait összefoglaló táblázat adatai arra is rámutatnak, hogy ez az ige fordul elő leggyakrabban beférkőző szerkezetekben – tehát nem zárható ki, hogy van összefüggés a fonológiai redukált alak létrejötte és elterjedése, valamint a segédigeként való előfordulás gyakorisága között. Ez a kérdés azonban további, szisztematikus vizsgálatokat igényel.

13. szempont. *Eltávolítható-e egymástól a segédige és a főnévi igenév?*

Ezt a szempontot vizsgálva a beférkőző szerkezetben előforduló igék listáját alapul véve minden segédigére külön rákerestem az MNSZ2-ben, majd meghatároztam, hogy az ige környezetében először egy-, majd két-, három-, négy-, öt-, hat-, hét-, nyolc- és végül kilencszónyi távolságra egy igekötős főnévi igenévnek kell megjelennie. A kilencszónyi távolság a gyakorlatban azt jelentette, hogy a segédige és az igekötős főnévi igenév között adott esetben nyolc token jelent meg.²¹ Azért tartottam lényegesnek olyan példákat is keresni, amelyekben a két keresett kifejezés között hétnél több szó szerepelt, mert feltételeztem, hogy a könnyebb feloldozhatóság érdekében hét szónál távolabbra nem kerülhetnek egymástól egy konstrukció elemei (vö. pl. Thurmair 1991).

Keresési feltételként emellett azt is megadtam, hogy az igekötős főnévi igenév ne megelőzze, hanem kövesse a segédigét, mivel korábbi lekérdezéseknél azt tapasztaltam, hogy a segédigétől balra ritkán fordul elő igekötős főnévi igenév, így a szűrés nélkül a keresés számos hibás vagy irreleváns találatot eredményezett volna.

Ezzel a kereséssel alapvetően nem semleges kijelentő mondatokat kaptam. A találati listából eltávolítottam azokat, amelyekben a beférkőző szerkezetekben is eltávolodás figyelhető meg. Erre azért volt szükség, mert a beférkőző szerkezetek adott esetben keretet alkotnak; a segédige előtt álló igekötő előre jelzi az összetett szerkezetet, tehát ha a főnévi igenév eltávolodik a segédigétől, az nem nevezhető teljes eltávolodásnak, hiszen a keret jelzi az összetartozást. Ennek megfelelően tehát csupán azokat a mondatokat vizsgáltam, amelyekben az igekötő a főnévi igenévvel együtt távolodik el a segédigétől.²²

Azon segédigék, amelyek a kiinduló keresésben (vö. 3. táblázat) csupán néhányszor fordultak elő, e vizsgálatban nem kaptak hangsúlyos szerepet: a valódi beférkőző szerkezetben tíznél kevesebbszer megjelenő segédigéket e vizsgálatba nem vontam be, mivel feltételeztem, hogy minél kevesebbszer áll főnévi igenév a segédige közvetlen közelében, annál kevesebb az esély arra, hogy e szerkezet elemei eltávolodjanak egymástól.

A kutatás ezen szakaszában tehát a beférkőző konstrukcióban tíznél többször előforduló segédigékre kerestem rá az MNSZ2-ben, minden esetben kilenc különböző keresési ablakot megadva. Amennyiben a konkordancia első öt oldalán nem szerepelt megfelelő példa, reprezentatív mintát vételeztem a teljes találati listából, és azon belül kerestem példát. Az adatmennyiség nagyságára való tekintettel a kapott adatokat ez esetben nem foglalom táblázatba; csupán néhány sajátos, különösen figyelemre méltó esetet ismertetek az alábbiakban.

²¹ Az MNSZ2 tokennek tekinti az írásjeleket is, a keresés során azonban törekedtem arra, hogy utólag, manuálisan kiszűrjem a találati listából azokat a mondatokat, amelyekben a nyelvi egységek között vessző, idézőjel vagy más írásjel is szerepelt.

²² Ez természetesen nem jelenti azt, hogy beférkőző szerkezetek esetén nem tartom lehetségesnek az eltávolodást. Ebben a vizsgálatban azonban csupán azokat az eseteket tekintetem a teljes eltávolodás esetének, amelyekben nincs igekötő + segédige szórenddel jelölve az összetartozás. A vizsgált eltávolodások esetében tehát az elváló igekötő + infinitívusz nem jelöl ki „keretet” (vö. Modrián-Horváth 2018: 205–220) a szerkezet számára.

Ahogy az a szempont értelmezése során említettem, a rövid távú memória által optimálisan befogadható, kezelhető adatmennyiség $5+/-2$ (vö. Thurmair 1991). Ebből kiindulva azt vártam, hogy a segédigés konstrukció elemei közé nem ékelődhet hatnál több elem, és különösen nem várható ez abban az esetben, amikor a főnévi igenév igekötője a segédige előtt állva nem jelzi előre a keret megnyitásával (vö. Modrián-Horváth 2018: 205–220) a szerkezet elemeinek összetartozását. A vizsgálat során azonban kilencegységnyi távolságig a legtöbb segédige esetében előfordult példa az eltávolodásra. Például:

- (20) és mennyit *kell* ezért a Pártkaccába önkéntes adomány címén azonnali hatállyal *átutalni*?
- (21) nem *tudná* az új ötleteket a megszokottól jelentősen eltérő formában *megvalósítani*
- (22) hogyan is *lehetne* ezen idézetet mottóként tisztelettel, némi morzsa ellenében *felajánlani*
- (23) maga *akarta* az áldásosztó szerepével szerzett adományt a kézimalmot forgatva *megőrlni*.
- (24) jónéhányszor *fog* még az ilyen büszke kisasszony a kis orrával *nekimenni* a falnak

Látható tehát, hogy a segédige sok esetben eltávolodhat az igekötős főnévi igenévtől. Emellett meg kell említeni, hogy amely segédigék kilenc egységre el tudtak távolodni, azok esetében az ennél kisebb távolságokra is minden esetben akadt találat.

Feltételeztem továbbá azt is, hogy segédigeként minél inkább grammatikalizálódott, illetve gyakori egy elem, annál nagyobb mértékben képes az eltávolodásra, a keresés eredményei ezt azonban nem támasztották alá. A *fog* esetében például ritkán fordult elő, hogy a segédige kilenc egységnél nagyobb távolságra kerül a főnévi igenévtől, a *kell* esetében pedig reprezentatív mintavételre volt szükség ahhoz, hogy példát találjak ilyen előfordulásokra, ezzel szemben például a *merészel* vagy az *óhajt* esetében minden távolsághoz kapcsolódóan könnyen nyertem példákat a lekérdezéssel.

Ezen kérdéskör kapcsán további kutatási lehetőségként említhető, hogy érdemes volna részletes szemantikai szempontú elemzéssel megvizsgálni, tipikusan milyen szemantikai sajátosságokkal rendelkező főnévi igenevektől tudnak nagyobb mértékben eltávolodni a segédigék, illetve milyenektől kevésbé. A jelen vizsgálat keretében azonban ezekre a kérdésekre nem tértem ki.

14. szempont. *Kaphat-e képzőt vagy igekötőt?*

E szempont vizsgálata során sem volt szükség új lekérdezésre, mivel a kiinduló keresésben – amelyben a beférkőző szerkezetekben előforduló igékre kerestem rá – a találatok között szerepelt néhány igekötős ige is (*megpróbál, elkezd*); világos volt azonban, hogy ezek mindegyike az MNSZ2 által hibásan elemzett szerkezetekben fordult elő, tehát esetükben nem valódi beférkőzésről volt szó. Azok az igék, amelyek valódi beférkőző szerkezetekben jelentek meg, egyetlen esetben sem kaptak igekötőt. Mindez egyértelműen arra utal, hogy amikor valóban a ragozott igealakhoz tartozik a vele egybeírt igekötő, az adott elem nem fordulhat elő beférkőző szerkezetben, vagyis (a jelen tanulmány terminológiája szerint) nem tekinthető segédigének. A segédigei funkcióban megjelenő igék a korpuszadatok tanúsága szerint valóban nem kaphatnak igekötőt.

A 14. szempontban említett másik állítás szerint a segédigékhez képző sem járulhat (vagy csak korlátozott számú képzővel láthatók el). Ugyanakkor a vizsgált segédigék igekötővel nem, képzővel azonban előfordultak beférkőző szerkezetben az MNSZ2 találati listájában. A

paradigma és a tárgyjelölés szempontjának (4. és 5. szempont) vizsgálata során alkalmazott keresés esetében minden olyan igealakot külön egységnek tekintettem, amely képes volt beférkőzésre – ezen adatok közül az alábbi, 15. táblázatban kiemelem azokat, amelyek alapszó–derivátum kapcsolatban állnak egymással.

Ilyen esetekre lehetnek példák a *-hat/-het* képzős alakok, bár fontos megemlíteni, hogy ez a képző inflexió jellegű elem, amely a módjelekhez hasonlóan modális kategóriát jelöl, tehát átmenetet képez a képzők és a jelek kategóriája között. Azokat az alakokat azonban, amelyek azonos töből jöttek létre különböző képzőkkel (pl. *sikerül, sikeredik*), nem jelölöm külön, mivel ezeket az alapkeresésben is önálló egységekként listáztam.

A 15. táblázat első oszlopa tartalmazza a beférkőző szerkezetekben előforduló igéket, vagyis a kiinduló keresés alapján általam segédigének nevezett elemeket. A második oszlopban +, illetve – jellel jelöltem, hogy az adott igének beférkőző pozícióban volt-e a korpuszban *-hat/-het* képzős alakja.

Segédige	<i>-hat/-het</i> képzős alak
KELL	+
TUD	+
AKAR	+
FOG	+
MER	+
BÍR	+
PRÓBÁL	+
MERÉSZEL	+
KEZD	+
SIKERÜL	+
MÉLTÓZTAT/MÉLTÓZTATIK	+
KELLENE	–
KÉNE	–
LEHET	–
SZERETNE	–
KÍVÁN	–
SZOKIK	–
TETSZIK	–
TALÁL	–
SZABAD	–
SZÁNDÉKOZIK	–
ÓHAJT	–
SZERET	–
HAGY	–
KÉSZÜL	–
KÉNYSZERÜL	–
TERVEZ	–
ILLIK	–
ENGED	–
KELLETIK	–
IGYEKSZIK	–
LÁTSZIK	–
VÉL	–
KÉRET	–
PRÓBÁLKOZIK	–
SZÍVESKEDIK	–

IPARKODIK	–
KÍVÁNKOZIK	–
MERÉSZKEDIK	–
SZÁMÍT	–
SEGÍT	–
VÁGYIK	–
KEGYESKEDIK	–
BÁTORKODIK	–
AKARÓDZIK	–
LÁT	–
KÉR	–
TARTOZIK	–
JAVASOL	–
KEZDŐDIK	–
TÖREKSZIK	–
KÍSÉREL	–
SZÁNDÉKOL	–
SIKEREDIK	–
KÉNYSZERÍT	–

15. táblázat. A segédigék képzett szóalakjainak előfordulása

15. szempont. *Összekapcsolódhat-e más elemekkel?*

Ez a szempont arra vonatkozik, hogy a segédigék összekapcsolódhatnak-e velük szomszédos elemekkel – vagyis ez esetben nem arról van szó, hogy egy segédige kaphat-e például igekötőt. A kérdés lényege, hogy előfordulhat-e, hogy a szemantikailag a főnévi igenévhez tartozó igekötő a segédigével kapcsolódik össze. Az írott szövegekben számos példát találhatunk ilyen összekapcsolódásra: ilyenkor feltehetően a szórendi közelség is motiválhatja az egybeírást, mivel ez a közelség ikonikusan jelölheti a teljes kompozitum szoros összetartozását.

A jelenség korpuszalapú vizsgálata során lekérdeztem a főnévi igenév mellett álló igekötős ragozott igealakok listáját, majd a gyakorisági listán ellenőriztem, hogy az igekötő valóban a ragozott igealak igekötője-e, vagy a főnévi igenévhez tartozik, és csupán az írásgyakorlatban kapcsolódhat a segédigéhez. Módszertani szempontból fontos mozzanata volt a vizsgálatnak, hogy a főnévi igevekre keresve csupán a nem igekötős főnévi igevekre szűkítettem a keresést – ha ugyanis a találati lista igekötős főnévi igeveket is tartalmazhat, az ezt megelőző igekötős ragozott igealak igekötője szinte biztosan nem a főnévi igenévhez tartozik (pl. *megpróbálok fellebbezni*). Ez a szűrés azonban természetesen nem zár ki minden irreleváns adatot a találatok közül, mivel az igekötő akkor sem feltétlenül tartozik a főnévi igenévhez, ha a főnévi igenévnek az adott példában nincs igekötője (pl. *megpróbál nevetni; kiengedtek vásárolni*).

Azt, hogy egy adott igekötő mikor tartozik a segédigéhez, illetve mikor a főnévi igenévhez, nem ellenőriztem minden esetben olyan módon, hogy az adott minta kontextusára visszakerestem volna a korpuszban. Ennek oka, hogy – bár az esetek jelentős részében a kontextus egyértelművé teszi, hogy szemantikailag a főnévi igenév vagy a segédige igekötőjéről van-e szó – többször előfordult, hogy a kontextus alapján sem volt egyértelműen eldönthető e kérdés. Például:

- (25) Fontos - és elég gyakran felvállalt - szerepe lehet ebben a dologban a kisebbségi (cigány) önkormányzatoknak, amelyek sok helyütt különböző módon megkísérik szervezni a cigányok munkához juttatását.)

E példamondatban saját intuíción alapján az igekötőt inkább a főnévi igenév igekötőjeként értelmeztem, ám nem jelenthető ki teljes bizonyossággal, hogy ez az elem nem tartozhat mégis a segédigéhez. Az ehhez hasonló kérdéses esetekben a döntés alapja az volt, hogy az adott példában az igekötő szemantikai szempontból kapcsolódhat-e a főnévi igenévhez.

A 16. táblázat azt tekinti át, hogy mindezek alapján mely beférkőző pozíciójú segédigék hány esetben kapcsolódtak össze a velük kompozitumot alkotó főnévi igenév igekötőjével.

Segédige	Előfordulás
TUD	7002
FOG	2751
AKAR	2402
LEHET	2239
SZERETNE	938
MER	749
KELL	677
SZOKIK	623
PRÓBÁL	491
KÉNE	346
BÍR	321
KELLENE	159
KÍVÁN	118
TETSIK	52
KÍSÉREL	48
KEZD	29
ENGED	26
TALÁL	14
HAGY	13
SEGÍT	11
KÉSZÜL	3
SIKERÜL	3
MERÉSZEL	2
LÁT	2
ÓHAJT	1
SZÁNDÉKOZIK	1
MÉLTÓZTATIK/MÉLTÓZTAT	1
VÉL	1
KÉNYSZERÜL	1
ILLIK	1
KÉR	1
MERÉSZKEDIK	1
KÍVÁNKOZIK	1
TERVEZ	0
IGYEKSZIK	0
LÁTSZIK	0
VÁGYIK	0
IPARKODIK	0
SZABAD	0

SZÁMÍT	0
SZÍVESKEDIK	0
KEGYESKEDIK	0
BÁTORKODIK	0
TARTOZIK	0
JAVASOL	0
KÉRET	0
TÖREKSZIK	0
KÉNYSZERÍT	0
SZERET	0
PRÓBÁLKOZIK	0
KELLETIK	0
AKARÓDZIK	0
SZÁNDÉKOL	0
SIKEREDIK	0
KEZDŐDIK	0

16. táblázat. Az infinitívusz igekötőjével összekapcsolódó segédigék

Bár a táblázat adatai azt mutatják, hogy huszonkét igealaknak egyáltalán nem volt ilyen előfordulása a vizsgált anyagban, valójában azonban csupán a következő elemek esetében nem volt példa arra, hogy írásban összekapcsolódtak a velük kompozitumot alkotó főnévi igenév igekötőjével: *igyekszik, tervez, vágyik, szíveskedik, iparkodik, számít, kegyeskedik, bátorkodik, javasol, törekszik, kényszerít, látszik*. A fennmaradó tíz ige esetében az MNSZ2 találati listáján szerepeltek ugyan olyan igekötős alakulatok, amelyek főnévi igenév mellett álltak, azonban ilyenkor vagy valóban hozzájuk tartozott szemantikailag is az igekötő (pl. *elkezdődött fogalmazódni; bekérették tolmácsolni*), vagy az MNSZ2 által segédigeként elemzett nyelvi egység nem igeként szerepelt a főnévi igenév előtt (pl. *felszabadult lenni*).

A legtöbb segédigéhez általában több különböző igekötő kapcsolódott. Voltak azonban olyan segédigék is, amelyek döntően csupán egy igekötővel íródtak egybe, és bár más igekötők is járulhattak hozzájuk, az azokkal való együttes előfordulások lényegesen ritkábban fordultak elő. Ez utóbbi segédigék közé sorolható például a *próbál* és a *kezd*.

A *próbál* a találati listában jellemzően a *meg* igekötővel kapcsolódott össze, és ezekben a példákban az igekötő a legtöbb esetben valóban a ragozott igealakhoz, nem pedig a főnévi igenévhez tartozott, azonban számos példa akadt arra is, hogy a *meg* igekötő szemantikailag az infinitívusszal alkotott egységet (pl. *és mindent megpróbálnak tenni megakadályozására*). Ezenkívül olyan esetek is előfordultak, amelyekben nem a *meg*, hanem valamely más igekötő kapcsolódott össze a *próbál* segédigével – ezekre ugyanakkor mindössze huszonöt találat volt, amelyek mindegyikében a főnévi igenévhez tartozott az igekötő (pl. *összepróbál kalapálni; átpróbálja tolni; visszapróbálják állítani; felpróbálja fogni; kipróbálták zárni; lepróbál sodródni*).

Ehhez hasonló képet mutatnak a *kezd* ige adott előfordulásai is. Ez a segédige jellemzően az *el* igekötővel kapcsolódott össze, de az ilyen esetekben szinte kivétel nélkül szemantikai szempontból is ezzel az elemmel alkotott egységet az igekötő (pl. *elkezdünk enni*). Esetenként a *kezd* más igekötőkkel is összekapcsolódott, ám ezek közül csupán a *meg* volt az, amely általában inkább a főnévi igenévhez tartozott (pl. *a hozzákezd, rákezd, nekikezd* igekötős igékben az igekötő ugyancsak az adott igehez járult, vö. *hozzákezdett dolgozni; rákezd muzsikálni; nekikezdünk vitatkozni*).

Szintén hasonló eredményeket figyelhetünk meg a *kísérel* ige esetében, amely kizárólag a *meg* igekötővel kapcsolódott össze, és az esetek jelentős részében szemantikailag is hozzátartozott az igekötő, vagyis az igekötős ige 'megkísérel valamit csinálni' jelentésben állt

a főnévi igenév mellett (pl. *megkísérli csökkenteni; megkísérelje rangsorolni*). Emellett viszonylag nagy arányban fordultak elő olyan esetek is, amelyekben a *meg* inkább a főnévi igenévhez tartozott (pl. *megkísérli oldani; megkísérelték akadályozni*).

A *kér* ige igekötős előfordulásaiban az igekötő kivétel nélkül valóban az igével alkotott szemantikai értelemben vett egységet; jellemzően a *fel* és *el* igekötőkkel állt együtt (pl. *felkért táncolni; elkérték telefonálni*).

A *kéret* igekötővel való összekapcsolódására ezzel szemben csupán egyetlen példa szerepelt a találati listában, amelyben az igekötő valóban az igéhez tartozott (*bekérették tolmácsolni*).

A *vél* segédige esetében is csupán egyetlen igekötős találat volt, abban azonban az igekötő a főnévi igenév igekötőjeként értelmezhető (*felvélem fedezni*).

Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy a segédigék – azok is, amelyeket ritkábban, illetve azok is, amelyeket gyakran írtak egybe a megnyilatkozók a főnévi igenév igekötőjével – általában az ősi, leginkább tipikusnak tartható igekötőkkel (pl. *be, meg, ki, le, fel*) kapcsolódtak össze az írott szövegekben, míg az újabb és kevésbé prototipikus igekötőkkel (pl. *újra, neki, haza*) számottevően ritkábban álltak együtt. Ehhez azonban az is hozzátartozik, hogy a prototipikus igekötők természetesen sokkal gyakrabban fordulnak elő igekötőként, mint azok az elemek, melyek kevésbé grammatikalizálódtak (és így kapcsolódási lehetőségeik is jóval korlátozottabbak).

3. További vizsgálati lehetőségek

Dolgozatomban a legalapvetőbbnek tekinthető segédigei sajátosságot, a beférkőzést tekintetem kiindulópontnak a segédigék vizsgálata során – jelen kutatásom így csupán a beférkőző szerkezetekben előforduló igék, illetve az ilyen szerkezeteket tartalmazó mondatok jellemzésére irányult. Ebből következően nem elemeztem például azokat a konstrukciókat, amelyekben a ragozott igealak megelőzi az igekötővel egybeírt főnévi igenevet, ami azért problematikus, mert előfordul, hogy ezen konstrukciók szórendjét nem csupán a felülírás művelete befolyásolja: az egyes segédigeszerű igék semleges kijelentő mondatban is viszonylag nagy arányban konstruálódhatnak meg ilyen szerkezetekben, ami arra enged következtetni, hogy a szóban forgó elemek kevésbé segédigeszerűek, mint azok az igék, amelyek semleges kijelentő mondatokban alapvetően beférkőzésre törekszenek.

Mindezt tekintetbe véve fontos volna a beférkőző szerkezetekben előforduló igéket olyan módon is megvizsgálni, hogy az adott igére keresve a korpuszban nem azt adjuk meg keresési feltételként, hogy tőle balra egy igekötő, tőle jobbra pedig egy főnévi igenév álljon, hanem azt, hogy mellette jobb vagy bal oldalon álljon egy főnévi igenév. Az így kapott találati listáról kiszűrhetők azok a mondatok, amelyekben a főnévi igenévhez nem tartozik igekötő; az ilyen találatok között előfordulnak beférkőző szerkezetek, valamint olyan konstrukciók is, amelyekben a segédige megelőzi az igekötős főnévi igenevet, illetve az igekötős főnévi igenév előzi meg a segédigeszerű igét. Ezt a találati listát végigelemezve feltárhatóvá válik, hogy melyek azok a segédigeszerű igék, amelyek semleges kijelentő mondatban a beférkőzésre törekszenek az igekötős főnévi igenév mellett, és melyek azok, amelyekre ez kevésbé jellemző. Egy ilyen kutatás hozzájárulhat ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk a segédigék beférkőzéséhez kapcsolódó sajátosságokról.

4. Összegzés

Dolgozatomban a funkcionális kognitív nyelvelmélet keretein belül igyekeztem újragondolni a segédigeség kapcsán korábban felmerült szempontokat annak érdekében, hogy átfogó és általános képet kapjak a segédigeség fogalmáról. Ugyanakkor az alapul vett szakirodalmakkal ellentétben nem törekedtem arra, hogy egyértelműen körülhatároljam a segédigék kategóriáját, és bizonyos kritériumokat alapul véve egyértelműen meghatározzam, mely igék tekinthetők

segédigének, illetve melyek nem. Mivel a vizsgált kategória vélhetően a családi hasonlóság elve alapján szerveződik, feltételezhető, hogy elvileg sem húzhatók éles határok az igék és a segédigék kategóriája között. A kategorizációs kérdések előtérbe állítása helyett tehát a jelen kutatás elsődleges célja a segédigeszerű elemek jellemzése, viselkedésük árnyalt leírása volt. Használatalapú, korpuszadatokra épülő vizsgálatom keretében igyekeztem megrajzolni a szórendi szempontból segédigeként viselkedő elemek profilját, valamint feltárni legfontosabb jellegzetességeiket.

A kutatás első lépéseként áttekintettem azokat az átfogó jellegű szakirodalmakat, amelyek a segédigék kérdésével, vizsgálatával (is) foglalkoznak, majd összesítettem az ezen munkákban felmerülő szempontokat, amelyek a segédigeség jellemzőiként, kritériumaiként szerepeltek az említett írásokban. Ezt követően először azokat a szempontokat vettem sorra, amelyeket (különböző okokból) a kutatásomban nem vettem számításba, majd a ténylegesen felhasznált szempontok mentén ismertettem az egyes szempontok vizsgálatához kapcsolódó kutatásaim eredményeit.

Vizsgálataim eredményei alapján a beférkőző szerkezetekben leggyakrabban előforduló segédigeszerű elemek főbb sajátosságai a következők:

- Semleges kijelentő mondatban beférkőznek az igekötő és az infinitívusz közé.
- Mellettük egy másik ige infinitívuszi alakban áll.
- Elkülönülnek a „főigétől”.
- Előfordulhatnak *nem* + segédige + *nem* + INF konstrukcióban, tehát lehet őket az infinitívusztól függetlenül tagadni.
- Általában állhatnak *ni*-alakban, segédigei funkcióban másik segédige mellett, jellemzőbb azonban, hogy mellettük fordul elő egy másik, *ni*-alakú elem segédigei funkcióban.
- Főigeként is előfordulhatnak.
- Összetételeket alkothatnak (a korábban említett értelemben).
- Segédigei használatukban nem járulhat hozzájuk igekötő.
- Az írásbeliségben gyakran összekapcsolódhatnak olyan igekötőkkel, amelyek szemantikailag a kompozitum főnévi igenévi eleméhez tartoznak.

Források

Mazsola = <http://corpus.nytud.hu/mazsola>

MNSZ2 = *Magyar Nemzeti Szövegtár 2.* <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>

Hivatkozott irodalom

Aradi András 2003. A főnévi igeneves szerkezetek szórendje. *Hungarológiai Évkönyv* 4: 11–17. http://epa.oszk.hu/02200/02287/00004/pdf/Hungarologiai_Evkonyv_04_011-017.pdf (Utolsó elérés: 2020. jan. 19.)

Dér Csilla Ilona 2008. *Grammatikalizáció.* Nyelvtudományi Értekezések 158. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Imrényi András 2013. *A magyar mondat viszonyhálózati modellje.* Nyelvtudományi Értekezések 164. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Imrényi András 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan.* Budapest: Osiris Kiadó. 664–759.

Kálmán C. György – Kálmán László – Nádasdy Ádám – Prószéky Gábor 1989. A magyar segédigék rendszere. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XVII: 49–103.

Kenesei István 2000. Van-e segédige a magyarban? Esettanulmány a grammatikai kategória és a vonzat fogalmáról. In Kenesei István (szerk.): *Igei vonzatszerkezet a magyarban.* Budapest: Osiris Kiadó. 157–196.

Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Kiefer Ferenc (szerk.) 2000. *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kiefer Ferenc 2005. *Lehetőség és szükségszerűség*. Budapest: Tinta Könyvkiadó
- É. Kiss, Katalin 1999. Strategies of complex predicate formation and the Hungarian verbal complex. In Kenesei, István (ed.): *Crossing boundaries*. Amsterdam: John Benjamins. 91–114.
- Heine, Bernd 1993. *Auxiliaries*. Oxford: Oxford University Press.
- Krejcie, Robert K. – Morgan, Daryle W. 1970. Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement* 30: 607–610.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 2008a. *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Langacker, Ronald W. 2008b. *Sequential and summary scanning. A replay*. *Cognitive Linguistics* 19(4): 571–584.
- Lengyel Klára 1999. A segédigék kérdéséhez. Válasz Uzonyi Kiss Judit és Tuba Márta cikkére. *Magyar Nyelvőr* 123: 116–128.
- Lengyel Klára 2000. *Az igenevek helye a szófaji rendszerben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Modrián-Horváth Bernadett 2011. Tanár lenni vagy tanárnak lenni? A magyar infinitívusos szerkezetek fajtáiról az auxiliarizáció kapcsán. In Gécszeg Zsuzsanna (szerk.): *LingDok10. Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai*. Szeged: SZTE Nyelvtudományi Doktori Iskola. 133–154.
- Modrián-Horváth, Bernadett 2018. Klammerstrukturen als prototypbasierte Kategorie. In Krause, Daniel – Wrede, Ol'ga (Hrsg.): *Synergien. 25 Jahre Germanistik und DAAD an der Philosoph Konstantin-Universität Nitra. Sammelband*. Internationale wissenschaftliche Tagung 27–28. April 2017 Nitra/Slowakei. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofická Fakulta. 205–220.
- Oravecz, Csaba – Várad, Tamás – Sass, Bálint: The Hungarian Gigaword Corpus. In *Proceedings of LREC 2014*.
- Rácz Endre (szerk.) 1966. *A mai magyar nyelv*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Sass Bálint 2009 „Mazsola” – eszköz a magyar igék bővítményszerkezetének vizsgálatára. In Várad Tamás (szerk.): *Válogatás az I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia előadásából*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 117–129.
- Steele, Susan et al. 1981. *An Encyclopedia of AUX: a study of cross-linguistic equivalence*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Thurmair, Maria 1991. Warten auf das Verb. Die Gedächtnisrelevanz der Verbklammer im Deutschen. *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache* 17: 174–202.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2009. A magyar segédige + ige(név) szerkezet szemantikája. In Keszler Borbála – Tátrai Szilárd (szerk.): *Diskurzus a grammatikában – grammatika a diskurzusban*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 201–210.
- Tompá József (szerk.) 1961. *A mai magyar nyelv rendszere*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Várad, Tamás 2002. The Hungarian National Corpus. In *Proceedings of the 3rd LREC Conference*, Las Palmas. 385–389.

TIMÁRI MÁRIA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
mariazimanyi@gmail.com